

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

VÝVOJ URBANISMU A ARCHITEKTURY V HRADCI

KRÁLOVÉ OD PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ PO

SOUČASNOST

Bakalářská diplomová práce

BARBORA PŘIBYLOVÁ

Vedoucí práce: doc. Ondřej Jakubec, Ph.D.

Olomouc 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma „*Vývoj urbanismu a architektury v Hradci Králové od přelomu 19. a 20. století po současnost*“ vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne 4. 5. 2022

Barbora Příbylová

Výsledný počet znaků práce činí 104 819 včetně mezer a poznámkového aparátu.

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce panu doc. Ondřeji Jakubcovi, Ph.D., za cenné rady a připomínky. Dále bych ráda poděkovala Státnímu okresnímu archivu Hradec Králové za poskytnutí potřebných materiálů.

Obsah

1. Úvod.....	11
2. Přehled bádání.....	13
3. Historie města Hradce Králové.....	16
3.1. Opevnění Hradce Králové.....	18
4. Hradec Králové v letech 1890-1920.....	20
4.1. Regulační plány z roku 1890.....	21
4.1.1. Obytný dům Viktora Weinhengsta, Bedřich Bendelmayer a Rudolf Němec, 1898.....	23
4.2. Regulační plán z roku 1911.....	25
4.2.1. Evangelický kostel s farou, Oldřich Liska, 1911-1912.....	29
5. Hradec Králové po roce 1920.....	31
5.1. Labská kotlina.....	35
5.1.1. Ředitelství Československých státních drah, Josef Gočár, 1927-1932.....	41
5.1.1.1. Vlys nad vstupem do budovy Ředitelství státních drah, Bedřich Stefan, 1933.....	42
5.1.2. Sídliště Labská kotlina.....	43
5.2. Orlická kotlina.....	44
6. Hradec Králové v letech 1950-1989.....	47
6.1. Moravské Předměstí.....	50
6.2. Hotel Černigov, Jan Zidka, 1968-1975.....	52
6.3. Obchodní dům Don, Jan Doležal, 1968-1974.....	54
7. Hradec Králové v současnosti.....	55
7.1. Fakultní nemocnice, Michal Juha a Jan Topinka, 2002-2008.....	56
7.2. Studijní a vědecká knihovna, Roman Brychta, Adam Halíč, Petr Lešek, 2002-2008.....	58
7.3. Terminál hromadné dopravy, Patrik Kotas a Jaromír Chmelík, 2007-2008.....	60
7.4. Rozvoj urbanismu.....	63
7.4.1. Územní plán Patrika Kotase a Tomáše Vymetálka, 2011-2050.....	65
8. Závěr.....	67
9. Prameny, literatura, jiné zdroje.....	70
10. Obrazová příloha.....	73
11. Anotace.....	78

1. Úvod

Tématem bakalářské práce je vývoj či proměny urbanismu a architektury v Hradci Králové od přelomu 19. a 20. století po současnost. Tento motiv jsem zvolila, jelikož mi urbanistická struktura Hradce Králové přijde velice zajímavá. Téma urbanismu a architektury různých měst bylo již mnohokrát v bakalářských a magisterských diplomových pracích zpracováno. V takové podobě a rozsahu, jako je tato bakalářská diplomová práce, chyběla právě práce zabývající se městem Hradec Králové. Ačkoliv se tímto tématem již zabývali různí autoři v různých publikacích, bylo logickým krokem vytvořit diplomovou práci v některých tématech rozsáhlejší a strukturovanou přehledně podle let, až do nynější podoby města. Toto pevnostní město je z urbanistického i architektonického hlediska zajímavým úkazem, kdy se městské plány vyrovnávají s fortifikací. Nachází se zde mnoho památek moderní architektury, k nimž můžeme již zařadit i stavby z dnešní doby. Všechny tyto architektonicky mladší i starší prvky se dnes propojují se zelení a parky, z čehož vzniká příjemný prostor k bydlení i pro turistiku. Urbanismus Hradce Králové se jeví jako originálně řešený. Poukazují zejména na dva silniční okruhy, díky kterým je umožněno cestovat po městě pohodlně a rychle. Práce zkoumá podoby regulačních plánů a do jejich kontextu zasazuje konkrétní památky z oblasti architektury.

Podrobněji se práce zabývá tématem Labské kotliny, která je z architektonicky-historického hlediska velmi zajímavá a kapitola je i z toho důvodu sama o sobě velmi rozsáhlá. Druhým hlouběji zkoumaným motivem je Hradec Králové po roce 1950, kdy je téma obsáhlé z důvodu poválečné a politické situace.

Práce je rozdělena do sedmi kapitol. V jednotlivých kapitolách, kde jsou nadřazena témata urbanistických plánů a rozvoje, se nachází dílčí podkapitoly s jednotlivými stavbami, které tuto fázi stavební historie a urbanismu Hradce Králové výběrově, avšak symbolicky reprezentují. Architektonické památky byly vybrány tak, aby charakterizovaly tu dobu, ve které byly postaveny.

Ve třetí kapitole práce vysvětluje historický kontext s hlubším zaměřením na opevnění města. Tato kapitola je v práci zahrnuta, jelikož pozdější návrhy a úpravy regulačních plánů vznikaly s tzv. „odpěňovacími“ operáty, kdy výstavby probíhaly v závislosti na bourání hradeb. Také je potřeba upozornit na spojitost s fortifikací a strukturou města z ptáčích perspektiv, jelikož tvar ulic a zástaveb v určité části města odkazuje právě na tvar opevnění – tedy hvězdicí.

Práce po třetí kapitole navazuje v kapitole čtvrté na zmíněnou likvidaci hradeb. Čtvrtá kapitola se již zabývá prvními soutěžemi na regulační plány a konkrétními projekty, například prací urbanisty Josefa Zámečnicka. Také je zde již zahrnuta architektura z onoho období.

Pátá kapitola se zabývá, jak už bylo zmíněno, především Labskou kotlinou. Samotná kapitola je rozdělena na dvě dílčí podkapitoly podle kotlin řek Hradce Králové, z nichž první podkapitola obsahuje další podřazené kapitoly vycházející z architektury tohoto místa. Obecně je v ní nahlíženo hlavně na zásahy Josefa Gočára.

Šestá kapitola se soustředí na výstavbu po roce 1950 a to konkrétněji na část při Benešově třídě nazývanou Moravské předměstí. Také zahrnuje i postmodernistické architektonické památky.

V sedmé kapitole se již dostáváme do současnosti. Jedním příkladem zmíněných architektů v této kapitole je Patrik Kotas, který v Hradci Králové učinil již několik zásahů, z nichž práce zmiňuje jednu technickou památku a současný územní plán.

2. Přehled bádání

Nejstarší prameny, ze kterých bakalářská diplomová práce čerpala, pochází ze Státního okresního archivu Hradec Králové. Našla jsem zde mnoho materiálu, mezi kterými se nacházejí informace již zpracované, ale i dosud nepublikované útržky, které v práci blíže nastiňují konkrétní události.

Nejstarší knihou, která se zabývá Hradcem Králové – přesněji pracemi Josefa Gočára, je publikace Marie Benešové – *Josef Gočár*, z roku 1958. V knize se zabývá především architekturou, ale ke každé památce jsou věnované pouze heslovité kapitoly. Emanuel Poche a kniha *Umělecké památky Čech 1* z roku 1977 shrnuje památky měst od A-J. K Hradci Králové je zde věnována delší kapitola, avšak vzhledem k roku vydání byla přínosná především pro kapitolu zabývající se městským opevněním. Další knihy, tentokrát z roku 1980, pojednávají o architektuře obecně. První knihou je publikace architekta Felixe Haase s názvem *Architektura 20. století*. I v této publikaci se dočteme o architektuře Josefa Gočára, avšak bakalářská diplomová práce z této publikace mnoho nečerpá, jelikož se nejedná o literaturu publikovanou historikem, ale právě architektem. Druhou knihou ze stejného roku je *Soudobá architektura ČSSR* Otakara Nového a Jaroslava Vebra. Tato fotografická dokumentace shrnuje architekturu krátkého období Československé socialistické republiky a obsahuje heslovité poznámky o obchodních domech, hotelech, školách a dalších budovách občanské vybavenosti. Dalším historikem, který se tentokrát zabýval konkrétně urbanismem Hradce Králové, je František Toman v publikaci *Sto let výstavby a územního plánování města Hradce Králové* z roku 1985. Kromě informací o urbanistických plánech bakalářské diplomové práci přinesla další informace o obchodním domu Don. Přínosnou knihou pro mé bádání byla *Urbanistická kompozice Hradce Králové* Jiřího Krátkého, z roku 1990. Jiří Krátký se zde zabývá Hradcem Králové od dob osídlení, přes soutěže na regulační plány a Gočárovo období, až po období socialismu. Knihou, která pojímá široký dobový kontext, a proto se v ní také nenacházejí o konkrétních památkách rozsáhlé kapitoly, je *Česká architektonická avantgarda*, z roku 1998 Otakara Nového. V roce 2000 Marie Benešová, František Toman a Jan Jakl vytvořili publikaci, která se velmi do hloubky zabývá samotným urbanismem města až do 90. let 20. století – *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*. Kniha byla přínosná pro bakalářskou diplomovou práci především díky informacím o urbanistických plánech a soutěžích, ale i konkrétních architektonických památkách. Fotografická publikace Jiří Zikmund – Zdena Lenderová – František Toman, *Fotoalbum města Hradce Králové: letecké pohledy 1921-2003*, z roku 2003 zobrazuje

snímky Hradce Králové a k nim jsou připsané krátké texty o samotných vyobrazeních. Publikace *20. století české architektury*, se zabývá opět architekturou obecně. Vydali ji Radomíra Sedláková a Pavel Frič v roce 2006. Ačkoliv se jedná o rozsáhlou knihu zahrnující celé století, byla přínosná především pro kapitolu pojednávající o sídlišti v Labské kotlině. Jakub Potůček v knize *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009* z roku 2009 řeší především regulační plány města a soutěže, které kolem nich proběhly. Publikace byla pro bakalářskou diplomovou práci přínosná právě pro tyto informace o regulačních plánech. V knize je kromě urbanismu zpracováno i několik kapitol o architektuře z konkrétních období. Například evangelický kostel Oldřicha Lisky, ale i pavilony fakultní nemocnice od Michala Juhy a Jana Topinky. Knihy z roku 2014 Jiří Zikmund – Ladislav Zikmund-Lender – Josef Sudek (eds.) *Architektura Hradce Králové na fotografiích Josefa Sudka* a Michal Kohout – Rostislav Švácha (ed.), *Česká republika: moderní architektura*, poskytly pouze málo informací k Hradci Králové, jelikož se v jednom případě jedná o publikaci složenou z fotografií města Hradce Králové, v druhém případě kniha pojednává o moderní architektuře celé České republiky, tudíž není prostor pro hlubší zkoumání konkrétních staveb. Podobně jsou na tom publikace z roku 2015, jelikož se v jednom případě opět jedná o fotoalbum: Pavel Panoch, *Hradec Králové: Průvodce po architektonických památkách od středověku do současnosti* a Jiří Zikmund - Pavla Koritenská – Jan Košek et al., *Fotoalbum města Hradce Králové: 1945-1989*. První kniha Pavla Panocha poskytuje širokou škálu památek Hradce Králové a informací o nich. Pavel Zatloukal v knize *Meditace o architektuře: Olomouc, Brno, Hradec Králové, 1815-1915*, z roku 2016 řeší Hradec Králové pouze do roku 1915, proto pro bakalářskou diplomovou práci taky nebyla tolik přínosná, jelikož se právě jedná o krátký časový úsek pouze na začátku práce. I přes to ale tato kniha nastínila pro bádání důležité informace, především ohledně pevnosti Hradce a bourání hradeb. Z roku 2016 je i kniha Lucie Skřivánková – Rostislav Švácha – Eva Novotná – Karolína Jirkalová (ed.), *Paneláci 1: padesát sídlišť v českých zemích: kritický katalog k cyklu výstav Příběh paneláku*, Praha 2016. Ta naopak řeší již sídlištní architekturu a je důležitá především pro kapitolu o sídlišti na Moravském Předměstí. V roce 2017 vyšla kniha Ladislava Zikmund-Lendera, *Struktura města v zeleni*. V této knize se můžeme dočíst o svým způsobem kontroverzních informacích, které dosud nebyly publikované ve větším měřítku. Jedná se například o informace spojené se soutěží na vypracování pravostranné Labské kotliny, kdy se často píše o výhře Josefa Gočára. Ladislav Zikmund-Lender nově situaci popisuje tak, že Gočár byl pouze vybrán jako nejvhodnější účastník soutěže, ale

určitě se nejedná o vítězství, jelikož porota nebyla úplně spokojena s žádným návrhem. V roce 2017 vznikla ještě jedna kniha, pojednávající o Hradci Králové, *Dějiny českých, moravských a slezských měst: Hradec Králové*, na které se podíleli Radek Bláha, Petr Grulich, Roman Horký a další. Tato kniha byla také přínosná především pro začátek bakalářské práce, kde čerpala dějiny od paleolitu na území Hradce Králové, až po bourání hradeb. O rok později, v roce 2018 byla vydána publikace Ondřeje Duška a Karolíny Jirkalové, *K čemu jsou architekti*. Obsahuje ilustrace o architektuře a na těchto ilustracích jsou vysvětleny pojmy z architektury i pro laickou veřejnost. Pro práci byla přínosná především ohledně současné architektury – Studijní a vědecká knihovna Hradec Králové a Terminál hromadné dopravy Hradec Králové. V knize *Architektura 60. a 70. let 20. století v České republice I.* editované Renatou Vrabelovou z roku 2020 nacházíme opět Hradec Králové v kontextu celé republiky. Jedná se o publikaci složenou z fotografií, které jsou provázeny krátkými texty.

Dále práce čerpala z magisterských prací absolventů Univerzity Palackého a internetových zdrojů – především v posledních kapitolách.

3. Historie města Hradce Králové

Na území Hradce Králové žili předchůdci člověka nejméně od středního paleolitu. Nasvědčují o tom kamenné úštěpy, které se zde ojediněle nalézaly. Lépe se ale zachovali bíle patinované nástroje od člověka dnešního typu z doby mladšího paleolitu.¹

První zdejší osídlení se datuje ke konci 9. století, a to u soutoku Labe s Orlicí, a to jako slovanské Hradiště.² Posuneme se ale do roku 1073, kdy měla vzniknout jakási „zakládací listina“ benediktinského kláštera v Opatovicích nad Labem. Tento klášter ve skutečnosti vznikl o několik let později, někdy kolem roku 1086 a samotná zakládací listina pochází z poloviny 12. století. Tato listina je pro nás důležitá, jelikož v ní nacházíme první zmínku o samotném Hradci. Další zmínku můžeme najít například v Kosmově kronice, ve které se píše, že se roku 1091 Břetislav, syn krále Vratislava II., přesunul po roztržce se svým otcem při obléhání Brna do hradu Hradce.³

Jelikož je území tohoto dnes krajského města velmi dobře strategicky umístěno na křižicích se obchodních cestách, vznikly tu dobré podmínky pro dlouhodobé osídlení. Využívány byly i toky řek Labe a Orlice, na jejichž soutoku se Hradec Králové dnes nachází. V roce 1225 vznikla listina zachycující proměnu sídlištní aglomerace v právní město. Hradec se může pyšnit svým postavením mezi nejstaršími městy, jako jsou například kromě Prahy i Litoměřice, Ústí nad Labem a Žatec. Dále pak na Moravě a na území dnešního českého Slezska Bruntál, Uničov, Opava, Brno, Znojmo apod. Olomouc zůstává mezi staršími správními středisky.⁴ Nejstarší zástavba pochází ještě z doby předhusitské. Město bylo rozloženo na pahorku, který byl v té době více členitý, než je dnes, jelikož během let došlo k zarovnání terénu. Tato zástavba se nacházela kolem Velkého rynku.⁵ Vstup do města byl umožněn několika branami, například Pražskou bránou, kterou bychom kdysi hledali v místě ulice V Kopečku. Ta byla zbourána mezi lety 1873-1875. Součástí zmiňované zástavby byla radnice, hrad, městský kostel sv. Ducha s hřbitovem, masné krámy, tržní krámy a například také Židovský plácek. Ten byl

¹ Radek Bláha – Petr Grulich – Roman Horký et al., *Dějiny českých, moravských a slezských měst: Hradec Králové*, Praha 2017, s. 21

² Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, s. 8

³ Radek Bláha – Petr Grulich – Roman Horký et al., *Dějiny českých, moravských a slezských měst: Hradec Králové*, Praha 2017, s. 37

⁴ Ibidem, s. 47

⁵ Dnes Velké náměstí.

umístěn v rohu Koňského trhu.⁶ Jedna z dalších bran byla Rybářská branka, dnes na jejím místě stojí schodiště Bono publico.⁷

Důležitým obdobím bylo 14. století, kdy si zdejší hrad vybraly za své sídlo královny Eliška Rejčka a Eliška Pomořanská. Bylo to tedy především politicky významné období. Město si prošlo spoustou architektonických změn. Jedná se o změny vlivem rozsáhlých požárů, po kterých došlo ke gotické přestavbě. Začaly se zde vyskytovat kamenné a cihlové domy s klenutými přízemními prostory, hluboké sklepy a podloubí. Předchůdce katedrály sv. Ducha se změnil v dominantu města v podobě trojlodní stavby. Na místech předměstí se mimo kostelů⁸ začaly stavět i kláštery.⁹ Tehdy se město stalo významným královstvím. S příchodem husitských válek a dalších požárů přišlo další poničení města, a tak Hradec čekala přestavba pozdně gotická. Tentokrát se opravy zaměřily pouze na poničené budovy.

V druhé polovině 16. století známe už renesanční průčelí domů a k panoramatu města se v té době přidala Bílá věž postavena z bílého pískovce.

⁶ Dnes Malé náměstí.

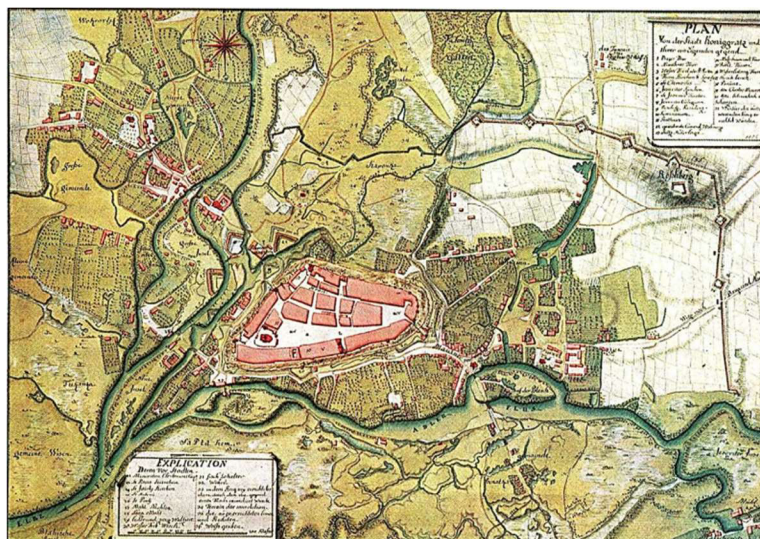
⁷ Radek Bláha – Petr Grulich – Roman Horký et al., *Dějiny českých, moravských a slezských měst: Hradec Králové*, Praha 2017, s. 64-65

⁸ Např. kostel sv. Petra zmiňovaný od r.1352; kostel sv. Mikuláše, první zmínky od r.1346; kostel sv. Kříže, poprvé zmíněn v letech 1390-1403 a kostel sv. Štěpána, zmiňovaný od r.1395.

⁹ Například Svaté Pole, založeno asi 1272.

3.1. Opevnění Hradce Králové

Horší dopad na město, než požáry, měla třicetiletá válka. Roku 1639 Hradec Králové dobylo vojsko Švédů, při čemž nejenže zničili několik stovek domů, ale doplnili staré, středověké hradby o opevnění, které zdokonalilo obranu města. Na druhou stranu toto opevnění také způsobilo zpomalení vývoje a rozvoje městské aglomerace, které doznávalo ještě na konci 19. století.¹⁰ Každopádně to bylo na svou dobu velmi dobře propracované dílo, přinášející s sebou určité pozitivní dopady, jako například systematické plánování moderního urbanismu, který se odrážel od podoby fortifikace. „Na ruinách nenáviděné rakouské pevnosti tak vyrostl moderní Hradec Králové.“¹¹ Takové opevnění již nemělo věže a ostatní prvky starší fortifikace, které byly při obranách využívány především ve středověku, protože počítalo se střelnými zbraněmi. Tudiž mělo podobu horizontálních útvarů. Z nizozemských fortifikačních systémů pak švédské vojsko převzalo sypané bastiony částečně armované zdivem, do podměstí předsunutá valy i vodní příkopy kolem města.

Obr. 1. De Pierker, Hradec Králové před výstavbou pevnosti, 1756

Takto hradecké opevnění vypadalo téměř 125 let, kdy byla vybudována josefínská podoba fortifikace. V roce 1745 bylo rozhodnuto o jejím zdokonalení, které mělo zabránit vpádu pruského vojska do města. Švédské opevnění tak bylo posíleno o čtyři dělostřelecké bastiony na západě a zemní val poblíž Pouchova.

¹⁰ Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, s. 8-9

¹¹ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 9

Po dobytí Hradce Králové menší skupinou pruského vojska, k čemuž došlo v rámci sedmileté války v roce 1762, bylo město ve svém nejhorším stavu. Vojenská jednotka město na třech místech zapálila a vyplenila. Zničeno bylo 190 domů, kostel Nanebevzetí Panny Marie a jezuitská kolej.

Ačkoliv v roce 1763 byl podepsán rakousko-pruský mír, sám Josef II. nechal vystavět pevnost i na soutoku Labe a Orlice. O tomto kroku rozhodl roku 1765 a město i jeho okolí tak dostalo úplně nové podoby a tváře.¹² O rok později bylo město prohlášeno pevností a pomalu se začalo s velkolepými pracemi. Mezi lety 1766-1778 byla se zemí srovnána většina předměstí a s nimi i několik kostelů. Jeden z nich byl například kostel sv. Antonína od Jana Blažeje Santiniho. V další etapě, započaté roku 1780, která byla vedena Mikulášem z Kleindorfu, byl koncept pevnosti pozměněn. Mikuláš zvolil uprostřed města bod, ze kterého vedlo osm paprsků, které určovaly hroty bastionů.¹³

Díky potřebě zničení starých předměstí mohla od 60. let 18. století vznikat předměstí nová, zakládána plánovitě. V roce 1766 byla založena obec Kukleny. Nachází se směrem od Hradce k Praze. Kromě Kuklen například Nový Hradec Králové, také založen roku 1766,¹⁴ dále Pražské Předměstí a Slezské Předměstí.¹⁵

Změna krajiny kolem města tkvěla především v tom, že bylo nutné v souvislosti s budováním opevnění zasypat četná ramena řek Labe a Orlice. Terén kolem města byl snižen.

Pevnost byla dokončena v roce 1789 a bylo to dílo vysoké technické, ale i architektonické kvality. Byla ale omezena výstavba v historickém jádru města, a tak za celou dobu existence pevnosti, která trvala do roku 1868, vznikla pouze dvě architektonická díla: již zmíněné schodiště Bono publico postavené v roce 1810 a městský pivovar, dokončen v roce 1846.¹⁶

¹² Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, s. 9-10

¹³ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 9-10

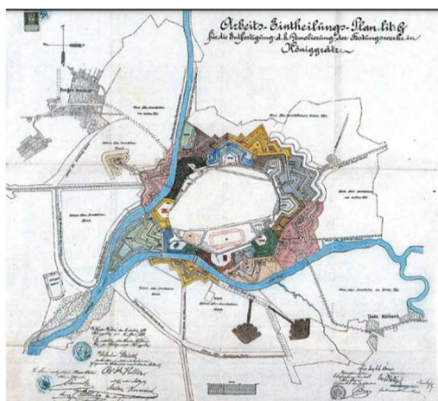
¹⁴ Směrem na Brno.

¹⁵ Emanuel Poche, *Umělecké památky Čech 1*, Praha 1977, s. 460-461

¹⁶ Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, s. 10-12

4. Hradec Králové v letech 1890-1920

Opevnění města Hradce Králové přestávalo být svým způsobem významné už v roce 1780, ačkoliv tehdy ještě nebylo dostaveno, a to z toho důvodu, že v této době započaly stavby dalších fortifikačních systémů na Plese u Jaroměře. Tím se začala v první polovině 19. století zmenšovat strategická důležitost hradeckého opevnění, až roku 1868 vlivem klesání důležitosti byla pevnost i s demoličním reverzem zrušena.¹⁷ Tento pokles významu nebyl jediným důvodem, proč ke zrušení pevnosti a následnému bourání hradeb došlo. Největším signálem pro toto rozhodnutí bylo válečné léto roku 1866, kdy narychlo vyzbrojena královéhradecká pevnost stála mimo prusko-rakouskou bitvu u Sadové. Na ten popud byla pevnost dne 25. 8. 1868 zrušena. Boj o převzetí hradeb probíhal především v obecním zastupitelstvu města Hradce Králové, ale i mezi Vídní a samotným Hradcem. Až roku 1893 se podařilo stranám podepsat transakční smlouvu.¹⁸ Bourání hradeb odstartoval ale rok 1884, kdy došlo k tzv. zkušebnímu bourání mezi bastiony I. a II. a tato demolice trvala cca jeden rok. Zkušební bourání se uskutečnilo kvůli výpočtům nákladů za tento zákrok. V roce 1893 konečně započalo velké bourání hradeb, které trvalo do roku 1914.¹⁹ První na řadu přišel úsek v okolí Pražské brány a brány Slezské. Dva roky trvalo, než padla brána Moravská a po ní bourání pokračovalo především podél Labe. Roku 1883 se pozemky zrušené pevnosti začaly prodávat. Prodej měl probíhat formou dražby. První pozemky k prodeji byly v místech dnešního Pražského mostu na západní straně města a na opačné straně města – za bývalou Slezskou branou. Celkem brzy, po roce 1900, se prodej přesunul i ke vzdálenějším pozemkům na Pražském Předměstí.²⁰

Obr. 2. Plán vojenské pevnosti před zrušením, 1893

Obr. 3. Bourání Slezské brány, 1873

¹⁷ Radek Bláha – Petr Grulich – Roman Horký et al., *Dějiny českých, moravských a slezských měst: Hradec Králové*, Praha 2017, s. 680

¹⁸ Jiří Krátký, *Urbanistická kompozice Hradce Králové*, Hradec Králové 1990, str.67-68

¹⁹ Radek Bláha – Petr Grulich – Roman Horký et al., *Dějiny českých, moravských a slezských měst: Hradec Králové*, Praha 2017, s. 680-681

²⁰ Pavel Zatloukal, *Meditace o architektuře: Olomouc, Brno, Hradec Králové, 1815-1915*, Řevnice 2016, s. 275

4.1. Regulační plány z roku 1890

Ve stejném roce, kdy se začalo se zkušebním bouráním hradeb (1884), proběhla první soutěž na regulační plán. Výsledek této soutěže můžeme pozorovat na dvou principech, které se staly hlavními elementy nového regulačního plánu. Jsou jimi silniční oválný okruh kolem starého opevnění a ulice ve tvaru trojzubce na Pražském Předměstí.²¹

Roku 1890 dochází k dokončení regulace pevnostních pozemků Josefem Zámečnickem,²² který byl zaměstnán u městské technické kanceláře (založena r. 1884). Tento návrh počítal s již existujícími městskými prvky, např. okružní třídou, pevnostním labským mostem a silnicemi.²³ V předmostí Pražského mostu navrhuje novou třídu ve stylu klasicismu a ve tvaru paprskovitého rozvětvení se z této třídy vytahují další silniční komunikace.²⁴ Zmíněný pevnostní most byl později (mezi lety 1908-1913) nahrazen zmíněným Pražským mostem, jelikož starý most nebyl pro město již dostačující. Nový most projektoval Jan Kotěra a pojal ho jako slavnostní bránu do města. Na čtyřech stranách mostu jsou umístěny kiosky zdobené drobnými pozdně secesními vzory, ve kterých byli umístěny veřejné toalety a trafiky.²⁵

Obr. 4. Josef Zámečník, I. regulační plán města, 1890

²¹ Přesněji za Pražským mostem.

²² Pavel Zatloukal, *Meditace o architektuře: Olomouc, Brno, Hradec Králové, 1815-1915*, Řevnice 2016, s.392

²³ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 13

²⁴ Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, s.18-19

²⁵ Michal Kohout – Rostislav Švácha (ed.), *Česká republika: moderní architektura*, Praha 2014, s. 254

Roku 1890 samozřejmě nevznikl konečný návrh regulačního plánu města Hradce Králové, a tak byl do roku 1908 Zámečnickův výkres ještě několikrát upraven. Nejprůnosnější aktualizací byla změna provedena roku 1904 Tomášem Suhradou. Nová podoba půdorysu Hradce vycházela z tvaru bývalého opevnění. Půdorysný plán tedy tvarem připomíná hvězdicí. Tohoto výsledku dosáhl tím, že ulice komponoval podél hradeb lemující okružní třídu.²⁶ Podle návrhů Tomáše Suhrady tedy byla započata výstavba těchto ulic probíhající v souladu s „odpovědnými operátory“, které předem určovali, kde a jak bude probíhat demolice hradeb a následná výstavba ulic ve tvaru pomyslné pevnosti. První výstavby probíhaly v prostorech bývalé Pražské brány a v blízkosti dnešní Pospíšilovy třídy.

Koncem prvního desetiletí 20. století se začalo ukazovat, že aktualizovaná verze I. regulačního plánu Hradce Králové nevyhovuje zrychlujícímu se rozvoji. Z toho důvodu byla v roce 1908 vypsána soutěž na nový regulační plán.²⁷ V tomto návrhu byly zahrnuty změny v okolí továrny Katschnera, v okolí řeky Orlice a Pod Sřelnicí. Důvodem byly změny potřeb a poměrů obyvatelstva. Byly posunuty například východní bloky více k dnešní ulici v Kopečku – tehdejší Pražské brány. V listině z 27. října roku 1908 je jako důvod zmíněna budoucí výstavba přístavu v dolní Labské kotlině a parku nacházejícího se ve střední části téže říční kotliny.²⁸

Ačkoliv se jedná o první regulační plány města, je zapotřebí uvědomit si jejich důležitost pro další projekty, nevyjímaje současnost. Vznikly zde totiž pro Hradec Králové typické městské prvky, jako například okružní třída kolem historického jádra a paprskovité rozvětvení ulic za Pražským mostem, za které můžeme děkovat Josefu Zámečnickovi, nebo tvar opevnění vepsaný do ulic, za což vděčíme Tomášovi Suhradovi. Tyto prvky totiž k tomuto městu neodmyslitelně patří, a tak jsou důležité pro další regulační plány, které vznikly v minulosti, či teprve vzniknou.

²⁶ Rakouský urbanista, projekty: Liberce, Olomouce atd., kniha: *Stavba měst podle uměleckých zásad*, 1889

²⁷ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 13-14

²⁸ *Bloky IX.-XII, Změna regulace*, Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, Záležitost stavební a veřejné komunikace, 1907-1909, inv. č.: 1752, kar. č.: 337, sign.II, 1908/44

4.1.1. Obytný dům Viktora Weinhengsta, Bedřich Bendelmayer a Rudolf Němec, 1898

Viktor Weinhengst si nechal vystavět ke sklonku 19. století vlastní obytný dům, který dodává labskému nábřeží ladnou atmosféru. Viktor Weinhengst byl sám projektantem a zasloužil se o výstavbu budov v Hradci Králové ve stylech historismů.²⁹ Přizval si roku 1898 žáky Ohmanovy školy – Bedřicha Bendelmayera a Rudolfa Němce. Nejvýraznějším motivem je socha královny Elišky Rejčky, která je umístěna mezi okny druhého patra na průčelí domu řešeného střídáním motivů vladislavské gotiky, české renesance a secese. Nejedná se o ryzí historismus.

Způsob umístění sochy a její velikost je promyšlenější, než by se mohlo zdát. Koruna královny Elišky tvoří střed pomyslného obdélníku, který jako by uzavíral hřeben střechy. Zdůrazněný motiv sochy je poukázáním na dobu, kdy královna ve městě žila a kterou tehdejší obyvatelé považovali za vrcholné období města.³⁰ Fasáda obytného domu je v průčelí složena z elementů vladislavské gotiky a české renesance 16. století. „*Sgrafitová bosáž nároží, orámování iluzivních nik a ornamentální výplně vějířovitě rozevřených atikových štítů se na Weinhengstově domu nekolizně snoubí s dvojicí neomítaných masivních oblouků suterénních oken a bohatou kamennou profilací sdružených pozdně gotických oken v patrech.*“³¹ Dvě decentní markýzy nad balkónovými dveřmi se hlásí k evropské secesi.³²

Na našem území najdeme podobné stavby v Praze. Například Činžovní dům v ulici Karolíny Světlé od Antonína Wiehla z roku 1876, Malostranská záložna Jana Šuly a Victora Skučka z roku 1894 a Nájemní dům čp. 87 v Platněřské a Křížovnické ulici od architekta Konstantina Mráčka z let 1892-1895. Mimo Českou republiku nacházíme podobné domy ve Vlámských regionech. Například Obytný dům v ulici Condorde v Bruselu od Emila Janleta z roku 1881 a Vlámské divadlo v Bruselu od Jeana Bease z let 1884-1887.³³

²⁹ Pavel Panoch, *Hradec Králové: Průvodce po architektonických památkách od středověku do současnosti*, Praha 2015, s. 117

³⁰ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 21

³¹ Pavel Panoch, *Hradec Králové: Průvodce po architektonických památkách od středověku do současnosti*, Praha 2015, s. 117

³² *Ibidem*, s. 117

³³ Eliška Doležalová, *Česko-vlámské vztahy v architektuře, 1850–1900* (diplomní práce), Katedra dějin umění filozofické fakulty UP, 2012, s. 94-94

Architekt Rudolf Němec se v Hradci Králové usadil a tvořil stavby v historizujících stylech. Jedním z příkladů je například vila stavitele Roberta Schmidta postavena v roce 1909. Tento architekt se stal pevnou součástí kruhů místních, hradeckých stavebních podnikatelů.³⁴

Obytný dům se na nábřeží vyjímá a dodává prostoru velmi příjemnou a pozitivní atmosféru. Dekorační detaily jsou řešené s citem a elegancí. Stavba velmi dobře reprezentuje přelom 19. a 20. století.

Obr. 5. Bedřich Bendelmayer a Rudolf Němec, Obytný dům Viktora Weinhengsta, 1898

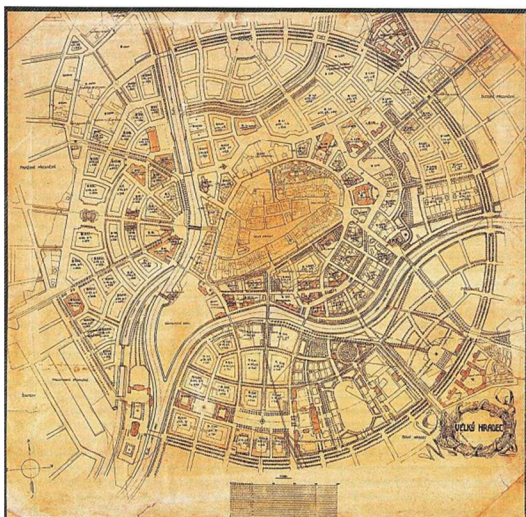
Obr. 6. Socha Elišky Rejčky na domě Viktora Weinhengsta, 1898

³⁴ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 21

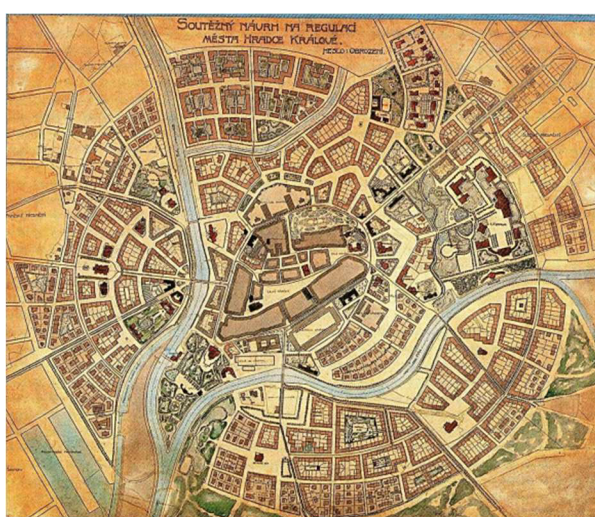
4.2. Regulační plán z roku 1911

Ani návrh Tomáše Suhrady nebyl konečný, tudíž roku 1908 byla starostou města Františkem Ulrichem navržena městskému zastupitelstvu další soutěž.³⁵ „*Dle usnesení městské rady a pevnostního odboru ze dne 21. července 1908 otevřen bude pro stavbu dělnických domků blok podél silnice, vedoucí od dobytčího tržiště ku Sřebři.*“³⁶ V této listině se dočteme i o tom, že starosta naléhal na urychleném vypracování projektu.³⁷ Návrhy nové soutěže hodnotila porota, jejímiž členy byli Kamil Hilbert, Josef Sakař a Jan Kotěra. Ten také stál za názorem, že finálního návrhu se mají zhostit výherci prvních dvou míst soutěže a vytvořit tak syntézu prvně prezentovaných návrhů.³⁸

První soutěžní skupinu reprezentoval Václav Rejchl mladší. Ten v té době neměl hotové studium, tudíž se musel obrátit se spoluprací na Vladimíra Zákrejse (publicista a památkář), a Josefa Šejnu (dopravní inženýr).³⁹ Druhá skupina byla složena z Oldřicha Lisky a Otakara Klumpara.⁴⁰

Obr. 7. Václav Rejchl, Vladimír Zákrejs, Josef Šejna, Soutěžní návrh oceněn I. místem, 1909

Obr. 8. Oldřich Liska, Otakar Klumpar Soutěžní návrh oceněn II. místem, 1909

Vladimír Zákrejs usiloval o to, aby byl nový územní plán systematický a na mezinárodní úrovni. V jeho hlavě se zrodil nápad propojení centra s okolními obcemi. Dokonce navrhl šest úprav, které by docílily propojení těch okolních obcí. Pro Zákrejse bylo kromě jiného důležitá a památková péče. Proto v roce 1908 sestavil první soupis

³⁵ Pavel Zatloukal, *Meditace o architektuře: Olomouc, Brno, Hradec Králové, 1815-1915*, Řevnice 2016, s. 394

³⁶ *Záležitost stavební a veřejné komunikace, Hejtmanství za části odpeňovacích rayonů*, Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, 1907-1909, inv. č.: 1752, karton č.: 337, sign.II, 1907/4

³⁷ *Ibidem*

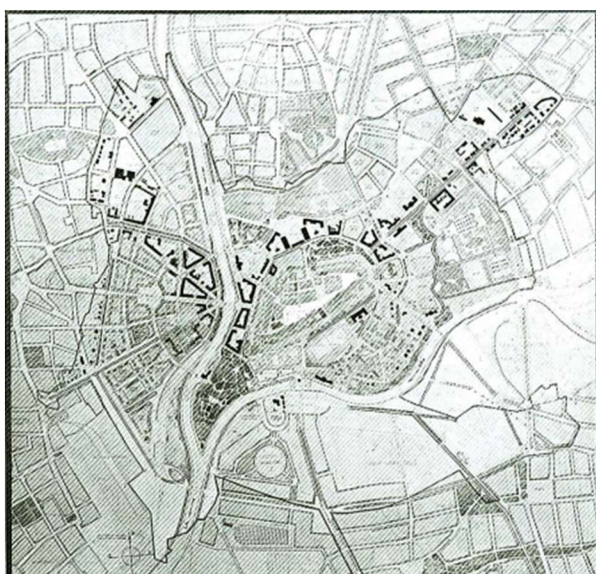
³⁸ Pavel Zatloukal, *Meditace o architektuře: Olomouc, Brno, Hradec Králové, 1815-1915*, Řevnice 2016, s. 394

³⁹ Ladislav Zikmund-Lender, *Struktura města v zeleni*, Hradec Králové 2017, s. 83

⁴⁰ Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, s.26

památek Hradce Králové a památky rozdělil do kategorií: historické, umělecké a přírodní. Také stál za památkovou ochranou starého města, a proto navrhl omezení výšek budov na maximálně dvě patra.⁴¹

Soutěž tedy vyhrála skupina architektů, skládající se z Vladimíra Zákrejse, Josefa Šejny a Václava Rejchla ml. Tito urbanisté, snad jako první, přemýšleli o městské okružní třídě, která ulehčí a urychlí cestování po hradeckém území. Dalším návrhem bylo zakomponování zeleně – tedy parků i lesů, které se rozléhají kolem města a výšková regulace historického jádra, pro zachování „krásných panoramat“ a průhledů na dominantní prvky. Výkres k tomuto návrhu vznikl v roce 1909 a v roce 1911 vznikl tzv. Generální zastavovací plán.

Obr. 9. Oldřich Liska, Václav Rejchl, Generální zastavovací plán města, 1911

Generální zastavovací plán vytvořili, jak bylo zmíněno výše, autoři prvních dvou oceněných návrhů soutěže v roce 1908, Václav Rejchl a Oldřich Liska. Konečný návrh skýtá již rozložení zón na obchodní, byly vymezeny plochy pro činžovní domy, vilové čtvrti, lesy a také vodní plochy. Z vítězného návrhu se zachovala okružní třída. Ta odpovídala dnešní čtyřproudové komunikaci. Zůstali i u půdorysu vycházejícího z hradeb. Tento tvar byl vyznačen hvězdicovou sadovou třídou. V půdorysu si toho všimneme v místech dnešních ulic Šimkova a Hradební. Byly navrženy nové městské radiály směrem k historickému jádru, které měly lépe zpřístupnit historické jádro a také pozorovateli umožnit estetický průhled. Autoři si dali zvláště záležet i s rozmístěním

⁴¹ Ladislav Zikmund-Lender, *Struktura města v zeleni*, Hradec Králové 2017, s. 83

veřejných budov. Například za dnešní Pedagogickou fakultou byl navržen školní blok, za muzeem to bylo sportoviště, a naopak na místě dnešní Lékařské fakulty ponechali ravelin,⁴² valy a hradební příkop. Kromě části pevnosti zanechali architekti v okolí Lékařské fakulty i místo pro památník bitvy u Hradce Králové z roku 1866. Samotný Oldřich Liska, který se podílel na generálním zastavovacím plánu Hradce Králové vyprojektoval v podnoží historického jádra evangelický kostel. V jeho blízkosti, na místě dnešního okresního úřadu byly městské lázně a na místě krajského soudu bylo gymnázium.

K Hradci Králové neodmyslitelně patří zeleň, které byla v projektu věnována vysoká pozornost. Vegetace byla řešena jednak v podobě alejí, které lemují hlavní komunikace a nábřeží a v městských čtvrtích byly navrženy sady i vnitro bloková zeleň.

Je třeba vyzdvihnout i myšlenku, že město potřebuje nové náměstí, kromě stávajícího historického, a v důsledku toho tak na pravém břehu řeky Labe vzniklo Ulrichovo náměstí, později projektované Josefem Gočárem.

Výstavba města podle tohoto plánu⁴³ pokračovala do poloviny 20. let a tento návrh byl přínosný pro rozvoj po první světové válce.⁴⁴

V roce 1911, kdy, již byl projekt vytvořen, zažádal starosta Ulrich Vladimíra Zákrejse a Josefa Šejnu o posudek regulačního plánu města Hradce Králové. V zápise, který mu Zákrejs a Šejna zaslali, plán vesměs chválí a vyzdvihují. „*Plán nám předložený daleko převyšuje co do kvality práce a do péče jemu věnované všechny plány českých měst, jež jsme dosud viděli, pracován byl zajisté na základě prací soutěžních, při čemž bylo hleděno ku spojení výhod obou plánů první a druhou cenou poctěných.*“⁴⁵ Přesto plánu vytykají drobné detaily, jako jsou například úpravy velmi malých bloků, tudíž některé úseky působí roztroušeně.⁴⁶

Jak bylo zmíněno v závěru předešlé kapitoly o regulačním plánu z roku 1890, vidíme, že se zde ujaly a zachovaly pro Hradec Králové typické prvky – okružní třída, paprskovité ulice za Pražským mostem a ulice komponované do tvaru hradeb. K těmto

⁴² Trojúhelníková nebo pětiúhelníková pevnůstka.

⁴³ Přesto, že vznikaly další plány města, tento návrh si svým způsobem udržel platnost až do roku 1925, kdy se jím inspiroval i Josef Gočár.

⁴⁴ Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, s. 26-29

⁴⁵ *Regulační plán města, Soutěž na regulační plán města*, Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, Záležitost stavební a veřejné komunikace, inv. č.: 1752, karton č.: 337, sign.II, 1908/50, s. 9

⁴⁶ *Ibidem*, s. 9

prvkům přibylo hlubší rozpracování pravostranné Labské kotliny, kde se již nachází i dnešní Ulrichovo náměstí a je dobře, že se tak stalo. V této době se začíná pozornost poutat především na tento prostor Pražského Předměstí a vybudování náměstí je zde tedy na místě, aby vzniklo nové centrum pro obyvatele města. Důležitost tohoto prostoru si uvědomujeme i v současnosti, kdy se pozornost začíná obracet směrem do Kuklen.

4.2.1. Evangelický kostel s farou, Oldřich Liska, 1911-1912

Architekt a urbanista Oldřich Liska přišel do Hradce Králové asi roku 1908. Ve městě působil jako jeden z nejvýznamnějších architektů a působil v něm skoro čtyřicet let. Kromě toho, že se v roce 1911 podílel na Generálním zastavovacím plánu, také pracoval na evangelickém kostelu s farou.⁴⁷ Přitom v roce 1904 tento stavitel zamýšlel kolem starého města, podél prvního městského okruhu vystavět bytové prostory a až během soutěží na nový regulační plán se v roce 1909 rozhodl v těchto místech pro veřejné, kulturní i duchovní budovy.⁴⁸

Tomuto dílu věnoval značnou pozornost. Oldřich Liska byl ale teprve třetím kandidátem na zhotovení kostela. První studii navrhl roku 1909-1911 Josef Gočár. Jeho návrh sbor ale nepřesvědčil, jelikož jeho vize byla poněkud utopická – na tu dobu velmi progresivní. Druhého v pořadí oslovili stavitele Václava Rejchla staršího. Ten naopak představil velmi konzervativní projekt, a proto nepřesvědčil představené sboru ani on. Mladý Liska v jeho rané tvorbě byl bytostným dekorativistou se smyslem pro estetiku. Jeho pojetí stavby působí oproti návrhu Václava Rejchla elegantním a modernistickým⁴⁹ dojmem. Zjednodušil výrazové prostředky na minimum. Na kostele si všimneme i skromných dekorativních prvků, jako jsou například symetrické rozložení půlkruhových oken a jednoduchý tympanon a římsy.⁵⁰

Obr. 10. Oldřich Liska, Evangelický kostel s farou, 1911-1912

Obr. 11. Oldřich Liska, Evangelický kostel s farou, 1911-1912

Výsledný projekt kostela v podnoží historického centra města je na svou dobu uchopen velmi modernisticky. Do kontextu budov, vystavěných v pozdějších letech (bývalý okresní finanční úřad, dnes magistrát města a budova krajského soudu) nakonec

⁴⁷ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s.36

⁴⁸ Ladislav Zikmund-Lender, *Struktura města v zeleni*, Hradec Králové 2017, s. 95

⁴⁹ Redukcionismus=rozložení složitějšího celku na jednodušší.

⁵⁰ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s.36

zapadá a vytváří tak společně jakýsi kompoziční celek, i přes to, že se nejedná o jednotné styly. Zmíněná architektura byla do tohoto prostoru zasazena s citem.

5. Hradec Králové po roce 1920

Po první světové válce bylo nutné aktualizovat budoucí podobu města a podřídit ho tak moderní době po obnovení samostatného československého státu. Bylo zapotřebí začít budovat tzv. Velký Hradec, proto se František Ulrich rozhodl pověřit v roce 1919 architekta Oldřicha Lisku vyhotovením dalšího regulačního plánu Hradce Králové.⁵¹ Nový regulační plán mohl být k nahlédnutí v městské technické kanceláři od 17. července do 14. srpna roku 1920. Dne 7. března 1921 ve zprávě o této vyhlášce čteme „*Proti vyhlášce této námítky žádné podány nebyly ani připomínky.*“⁵² Tudíž vznikl projekt již osmý a také, podle požadavků, nejvelkolepější. Nová koncepce k Hradci měla připojit deset obcí⁵³ - Pražské Předměstí, Kukleny, Nový Hradec Králové, Malšovice, Slezské Předměstí, Třebeš, Plotiště nad Labem, Pouchov, Svobodné Dvory a Věkoše.⁵⁴ Idea administrativního sloučení se naplnila ale až s okupací v roce 1942. Do té doby se k Hradci Králové stihly připojit pouze Věkoše,⁵⁵ k čemuž došlo v důsledku oprav katastrálních hranic Hradce Králové a Věkoš v roce 1921, kdy proběhlo zrušení hranic města a obce a také zrušena hranice mezi obcí Pouchovem a Věkošema.⁵⁶ Oldřich Liska si uvědomoval i význam automobilové dopravy a její rozvoj, proto navrhl třetí okružní třídu, která měla propojit všechny okolní obce.

Obr. 12. Oldřich Liska, Regulační plán 1919

⁵¹ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 49

⁵² Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, Záležitosti stavební a veřejné komunikace, 1917-1909, inv. č.: 1756, karton č.: 341, sign. II, 1919/58, s. 6

⁵³ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 49

⁵⁴ Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, s. 69

⁵⁵ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 49

⁵⁶ *Eingemeindung von WIEKOSCH*, Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, Záležitost stavební a veřejné komunikace, 1921, inv. č.: 1757, karton č.: 342, 1921/18, s. 133

Tyto plány se netýkaly vnitřního města v místech dnešního druhého okruhu. Ten dostal za úkol vyprojektovat Josef Gočár, na základě soutěže na regulaci Labské kotliny a dnešního Ulrichova náměstí z roku 1924. Soutěže se zúčastnili i Oldřich Liska a Alois Kubíček. Především konkrétně u druhého Hradeckého okruhu se inspiroval schématem z roku 1911 vypracovaným právě Oldřichem Liskou a Václavem Rejchlem.⁵⁷

V první polovině 20. let bylo nutné začít dodržovat přísná pravidla výstavby.⁵⁸ Kromě toho, že stavby musely mít stejný počet pater a musela být dodržena stejná výšková hladina, navíc, aby byla docílena jednotnost, měla být dodržena výška říms i střech a musely na sebe navazovat.⁵⁹

Roku 1936 vypsal Královéhradecká spořitelna soutěž na asanaci⁶⁰ historické části města, jelikož se dosavadní stavební rozvoj soustředil mimo historické části Hradce Králové. Dne 16. ledna 1936 vystoupil stavitel Josef Jihlavec s tím, aby soutěž řešila úpravu vstupu na náměstí Velké a Svatojánské a také sanaci⁶¹ sedmnácti domů v Dlouhé ulici a na Malém náměstí, na kterém se počítalo i s novou radniční budovou. V březnu toho roku byli osloveni architekti z Hradce Králové: Oldřich Liska, Václav Placák a Jan Rejchl, aby se zúčastnili soutěže. Nakonec byl přizván i pražský architekt Bohumil Hübschmann. O necelý rok později bylo vyhlášeno umístění jednotlivých tvůrců. Na prvním místě se umístil Jan Rejchl, který představil vstup do historického jádra formou pasáže, která by vedla podél historických domů a končila pod Bílou věží. Kromě toho se všichni umělci, mimo architekta Václava Placáka, pokusili o syntézu funkcionalismu s historickou částí centra. Nejopatrněji se projevil při projektování Bohumil Hübschmann. Ten se rozhodl pojmout svůj návrh tak, že jednotlivé, historické budovy jen navýšil o jedno, nebo dvě patra. Dnes možná můžeme říct naštěstí, se takový zásah do historického centra setkal s kritikou ze strany památkářů, jelikož se tyto kroky jevily jako nepřipustné a poškodily by historické uspořádání města.⁶²

Kromě soutěže na asanaci začal koncem 30. let 20. století stavební ruch opět stoupat. Ve městě tak přibývaly jak domy činžovní, vilové i rodinné. Také se centrem začíná stávat spíše západní část než původní historické jádro. Stavební ruch narušil až rok

⁵⁷ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 49-51

⁵⁸ Tato pravidla mohla být definována na základě předchozích plánů, aby došlo k regulaci výškových budov v centru.

⁵⁹ Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, s. 69

⁶⁰ Soubor opatření vedoucí ke zlepšení, ozdravení životního prostředí.

⁶¹ Přijetí opatření k nápravě.

⁶² Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 61-63

1939 a příchod německých okupantů, kdy stavební rozvoj začal klesat, až nakonec téměř zanikl. Během té doby se stavělo pouze na Slezském Předměstí, což nařídili okupanti. Tuto část města obyvatelé posměšně nazývali „Malý Berlín“ a rostly zde především dělnické domy. V průběhu času se tyto práce omezily pouze na továrnu na výrobu dehtovaných lepenek a Škodovy závody. Velikou změnou bylo odstranění výkladů v podsíní Velkého náměstí.

V roce 1942 se konečně podařilo sloučit s Hradcem Králové v jednom městský celek obce: Pražské Předměstí, Kukleny, Svobodné Dvory, Plotišťe, Pouchov, Slezské Předměstí, Malšovice, Nový Hradec Králové, Třebeš a nově k těmto obcím přibyla i obec Kluky.

Okupanti také nařídili vypracování nového regulačního plánu. Ten vytvořil profesor Ernst Bode z Wroclavi, který tvořil po vzoru německých urbanistů. Tento materiál byl užitečný pro řešení poválečných technických problémů a také se hodil jako mapový materiál pro budoucí regulační plány.

Po válce se změnila hospodářská a sociální struktura. Kapitalismus nahromadil problémy jako například nedostatek bytů, zanedbaná údržba staveb, závady na budovách pramenící z neověřených konstrukcí z betonu. Výčet pokračuje rozpadem rozvodů vody, plynu i elektřiny a ve velmi špatném stavu byly i kanalizace. Také přicházely časté povodně a řeky se rozlévaly ve velkém rozsahu od Svínar k Slezskému Předměstí, Malšovickým, k centru a k Třebši. Pak od soutoku po Březhrad a od Labské kotliny II. k železničnímu koridoru Hradec Králové – Praha. Proto se ihned v prvním roce po II. světové válce Hradec Králové zavázal k pokračování v hospodářském a urbanistickém rozvoji, kvůli kterému bylo nutné vykonat důležité úkoly, např. provést opatření proti povodním, odkanalizování města, zásobení města pitnou vodou, budování trolejbusového centra, zakládání dalších zelených pásů, vymezení ploch pro drobné podnikání, ...

Město potřebovalo nový regulační plán, a tak národní výbor zadal úkol vypracovat jej architektům Josefu Havlíčkovi a Františku Bartošovi.⁶³

Díky rozsáhlým zásahům do městské krajiny, jako je například propojení města s okolními obcemi, máme dnes „ten Velký Hradec“, o který se pokoušel již Oldřich Liska, ačkoliv se to podařilo až o několik let později. Tento zásah je nejspíš nejrazantnějším v dějinách Hradce a toto připojení různých vesniček a předměstí znamená ještě

⁶³ Jiří Krátký, *Urbanistická kompozice Hradce Králové*, Hradec Králové 1990, s. 90-93

urychlenější rozvoj. Také se ke konci tohoto období začíná s různými opatřeními, jako jsou právě opatření proti povodním, budování kanalizace, trolejbusového centra apod., což také velmi ovlivnilo výsledný vzhled a městské panorama.

5.1. Labská kotlina

Těžiště prací Josefa Gočára se nenacházelo v Praze, ale právě v Hradci Králové. Výstavba města v meziválečném období patří z velké části k jeho zásadní tvorbě. Kromě budovy ředitelství Československých státních drah zde projektoval mezi lety 1927 a 1932 bývalý okresní úřad.⁶⁴ Jak už bylo zmíněno, účast v soutěži na regulaci pravostranné Labské kotliny mu mimo jiné přinesla možnost vyprojektovat regulační plán celého města. Uskutečnění dalšího rozšíření města bylo podmíněno poválečným stavebním rozvojem a bylo zapotřebí dobře uchopit urbanistické řešení, v podobě budování městské části v Labské kotlině, kam se během let přesunulo pomyslné centrum města. Bylo nutné vybudovat zde nová náměstí a obytnou část.

První domy vystavěné podle přísných pravidel byly v ulicích Šafaříkova, Čelakovského, Mánesova, Klumparova, Střelecká, Máchova a na Masarykově náměstí. Tyto plochy se nacházejí po pravé straně Labe a jsou ohraničeny ulicemi V Lipkách, Střelecká, Čelakovského a Šafaříkova. Jedná se o úzce vymezený městský prostor. V těchto ulicích se nacházejí zejména obytné domy.

Poslední zmíněné, Masarykovo náměstí bylo rozestavěno již na počátku první světové války, ale nebylo dostavěno ihned. Nedokončená zůstala půlkruhová strana na severu.⁶⁵ Na dostavbě, která začala již počátkem 20. let se podílelo několik architektů. Pavel Janák dokončil fasádu nárožního domu do Máchovy ulice, Jindřich Freiwald fasádu na protějším nárožním domu do Čelakovského ulice a skoro by se dalo říct, komu jinému, než Josefu Gočárovi by byla svěřena dostavba oblouková strana náměstí.⁶⁶ Roku 1926 Gočár posílá do Hradce korespondenci, ve které čteme: „*Stavební čára pro rohový dům sousední do třídy Jungmannovy nutno zlomiti a symetricky řídití s frontou protějšního rohového domu...*“⁶⁷ Popisuje Gočár půdorys Masarykova náměstí, které je na jedné straně zaoblené a tomuto tvaru je také přizpůsoben protějšní dům, poblíž dnešní Gočárový třídy. Architekt již počítal s pomníkem Tomáše Garrigua Masaryka,⁶⁸ který vyhotovil

⁶⁴ Felix Haas, *Architektura 20. století*, Praha 1980, s. 200

⁶⁵ Díky tomuto tvaru se náměstí přezdívá „kulaťák“.

⁶⁶ Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, s. 69

⁶⁷ *Regulační plán města, Soutěž na regulační plán města*, Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, Záležitost stavební a veřejné komunikace, 1907-1909, inv. č.: 1752, karton č.: 337, sign.II, 1908/50, s. 40

⁶⁸ Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, s. 69

Otto Gutfreund. Roku 1925 byl poprvé slavnostně odhalen, ale z náměstí byl dokonce dvakrát odstraněn. Opětovně odhalen byl roku 1990 a náměstí tak zdobí dodnes.⁶⁹

Obr. 13. Masarykovo náměstí

Obr. 14. Masarykovo náměstí, Otto, Gutfreund, Socha Tomáše Garrigua Masaryka, 1925

Díky dobře se rozvíjející výstavbě v době po první světové válce bylo zapotřebí budovat další pozemky v labských kotlinách. Větší město vyžadovalo nové náměstí.⁷⁰ Nebyl to jediný důvod pro pokračování v regulaci v Labské kotlině.⁷¹ Ze zprávy o anketě podepsané v roce 1924 se dozvídáme, že „podepsaní jsou toho názoru, traca Jungmanovy třídy jest přímo důležitou komunikační spojkou s Pražským Předměstím a Kuklenami a že proto vyvinutí náměstí na této spojce jest nutné a to asi v té situaci, jak jej regulační plán navrhuje.“⁷² Tato slova jsou spojena s posledním vyhotoveným regulačním plánem, a to z roku 1921, na kterém pracoval Oldřich Liska. Byla tedy vypsána užší soutěž na řešení volné části pravostranné Labské kotliny, přičemž pro navržení dalšího urbanistického celku bylo patřičné omezení v podobě vymezení již pevnou fixací Gočárovy třídy a také rozestavěným Masarykovým náměstím a jeho okolím.⁷³ Kromě Josefa Šejny, Antonína Engela, Bohumila Hübschmanna, Ladislava Machoně, Zdeňka Wirtha a Františka Ulricha, který zasedal za město, byl v porotě i Vladimír Zákrejs. Jedni ze soutěžících byli Josef Gočár a Oldřich Liska.

⁶⁹ <http://www.socharstvi.info/realizace/pomnik-tomase-garrigue-masaryka-v-hradci-kralove/> vyhledáno dne 3.3.2022

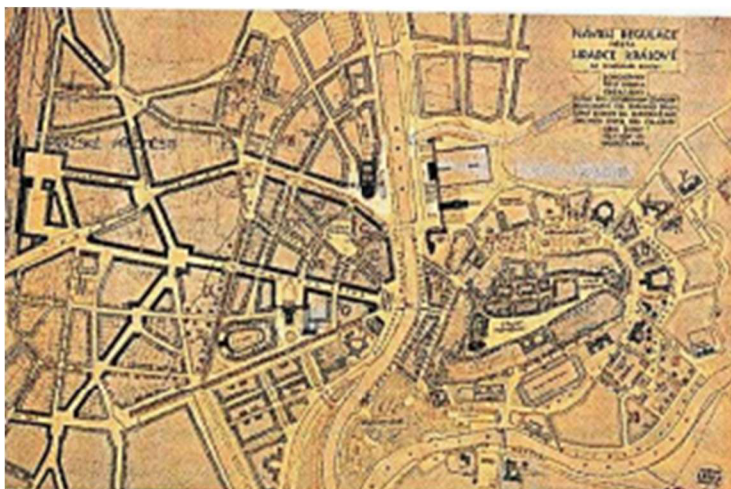
⁷⁰ Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, s. 69-71

⁷¹ Labské kotliny byly pro Hradec Králové velmi důležité z důvodu rozvoje. Rovinaté nížiny představovaly ideální prostor k rozvoji města.

⁷² *Regulační plán města, Soutěž na regulační plán města*, Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, Záležitost stavební a veřejné komunikace, 1907-1909, inv. č.: 1752, karton č.: 337, sign.II, 1908/50, s. 204

⁷³ Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, s. 71

Zadání soutěže obsahovalo umístit do plánu kostel církve Československé, katolického kostela a divadla. Oldřich Liska vypracoval varianty s umístěním náměstí dvě. Josef Gočár navrhl blokovou zástavu v těsné blízkosti Labe, což se porotě nelíbilo. Nakonec se rozhodlo, že ani jeden z návrhů není dostatečně vhodný, jelikož žádný ze soutěžících se nezabýval pohledy a průhledy na katedrálu.

Obr. 15. Josef Gočár, Soutěžní návrh na regulaci Labské kotliny, 1925

Obr. 16. Oldřich Liska, Soutěžní návrh na regulaci Labské kotliny, 1925

Pro regulaci pravostranné Labské kotliny byl přesto nakonec vybrán Josef Gočár. Mylně se uvádí, že toto rozhodnutí vzniklo na základě vítězství, jelikož tento architekt projekt získal z důvodu potřeby rychlého postupu výstavby. Podle Ladislava Zikmund-Lendera, verze návrhu z roku 1926 nebyla Gočárovou samostatnou prací, nýbrž, dá se říct, že vlastně pouze vyhověl realizačním podmínkám poroty a podmínkám, které Vladimír Zákrejs Gočárovi diktoval.⁷⁴ Každopádně i ostatní návrhy od Václava Rejchla, Aloise Kubíčka, Aloise Mezery a Oldřicha Lisky zahrnovaly řadu originálních řešení. Gočárův návrh, který tedy vznikl s možnou Zákrejsovou pomocí, byl ale přeci jen řešení nejdůmyslněji, a přitom působil prostým dojmem. Místo dostředných radiál a okružních ulic dal Gočár přednost obdélníkovému náměstí, na které navazuje pravoúhlá síť ulic.⁷⁵ Gočár sice vycházel z projektu Lisky a Rejchla z roku 1911,⁷⁶ ale jejich složitě koncipované centrální náměstí zjednodušil a na západ do nároží, kde se Gočárova třída protíná s náměstím umístil budovu divadla. Dále do zbylých nárožních rohů na Ulrichově náměstí plánoval rohové věžové domy. Zamýšlel zde Národní dům na severní straně

⁷⁴ Ladislav Zikmund-Lender, *Struktura města v zeleni*, Hradec Králové 2017, s. 85-87

⁷⁵ Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, s. 71

⁷⁶ Ze starého plánu vychází umístění náměstí a v některých místech i síť ulic. Inovuje právě tvar, onoho náměstí.

náměstí. Protější budovu koncipoval jako blok obytných domů. Časem se plány náměstí změnilly. Symetrický půdorys s dispozicí složené z půlkruhu a lichoběžníku byl nahrazen obdélníkovým prostranstvím s odpočinkovou zónou uprostřed a s hlavní třídou vedenou po okraji náměstí.⁷⁷ Stavba divadla byla nakonec nahrazena čtvrtým věžovým domem, a tak bylo dotvořena symetrická rovnováha.

Obr. 17. Věžové domy na Ulrichově náměstí – pohled směrem k Labi

Obr. 18. Věžové domy na Ulrichově náměstí – pohled směrem k nádraží

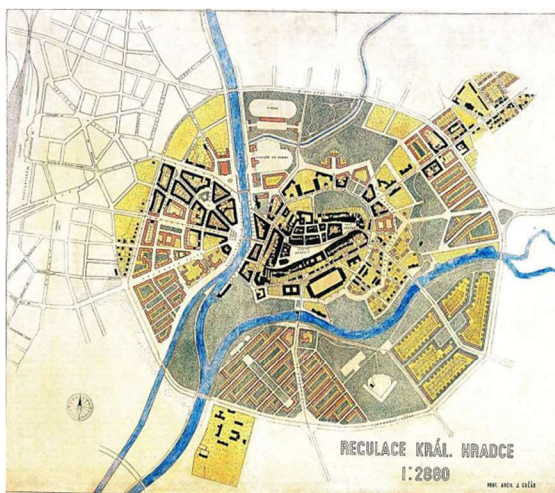
Obr. 19. Otakar Novotný, Dům textilního magnátu na Ulrichově náměstí, 1929

Největším zásahem do dnešní podoby náměstí z roku 1926 byla změna dvou stavebníků. Parcelu s původně navrhovaným Národním domem získal Rudolf Steinský-Sehnoutka se svým textilním magnátem a protější prostor připadl ředitelství Československých státních drah. Původní záměr o zrealizování kulturně-historického centra s divadlem se tak proměnil čistě na administrativní a finanční. Josef Gočár provedl ještě další změnu v roce 1930, kdy do prostranství uprostřed náměstí doplnil klidovou

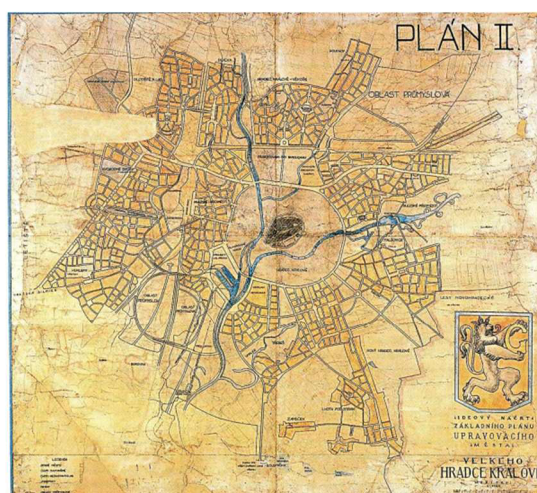
⁷⁷ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 51-52

zónu, do které zamýšlel situovat pomník Františka Ulricha. Socha několikrát změnila své stanoviště, nakonec se architekt Gočár rozhodl sochu na náměstí neumístit, jelikož se k takovému náměstí žádná socha nehodí.⁷⁸

Rok po této soutěži měla být vypsána další, tentokrát na vypracování Velkého Hradce, která již neměla řešit jedinou městskou část, nýbrž celé území.⁷⁹ Vladimír Zákrejs byl požádán, aby se zapojil do spolupráce při vypsání této soutěže na regulaci celého města. Městská rada nakonec usnesla, že zatím bude na projektu pracovat právě on a získal soupis obcí, které se měly k Hradci připojit. K vypsání této soutěže nakonec ale nikdy nedošlo.⁸⁰ Nakonec plán projektoval Josef Gočár. Vytvořil městské sektory, které byly odděleny zelení a vodami. Město doplnil o radiální komunikaci, která propojovala městské sady. Blíže je plán celého města popsán v kapitole „Orlická kotlina“.⁸¹

Obr. 20. Josef Gočár, Regulace Hradce Králové, 1926-1928

Obr. 21. Vladimír Zákrejs a Městská technická kancelář, Regulace Hradce Králové, 1925

Dalším prostorem v Labské kotlině rozpracovaným Josefem Gočárem je okolí nábřeží Elišky Pomořanské. Za secesním Muzeem východních Čech architekta Jana Kotěry z roku 1913 navrhuje budovy galerie, Sokolovny a městských lázní. Také začal s projektem přístavby samotného Kotěrova muzea, za což si vysloužil anonymní kritiku v časopise *Naše doba*. V roce 1926 začíná Josef Gočár pracovat na souboru staveb pro Církev československou husitskou. Podél Kolárovi ulice najdeme školní budovy, jako jsou například obchodní akademie, učitelský ústav, gymnázium, obecné a občanské

⁷⁸ Ibidem, s.57

⁷⁹ Stále se urychlující rozvoj města vyžadoval nové plány.

⁸⁰ Ladislav Zikmund-Lender, *Struktura města v zeleni*, Hradec Králové 2017, s. 87

⁸¹ Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, s. 69

školy.⁸² K projektům souboru školních budov se Gočár dostal skrz soutěž z roku 1923. Budovy na Tylově nábřeží jsou propojené stejným stylem, který se vyznačuje odklonem od kubismu i rondokubismu – to charakterizují prvky, jako jsou plasticky vystupující rizality a v kompozici převažuje horizontála nad vertikálou. Omítka je u všech budov světlá a doplňuje tak červené režné zdivo.⁸³

Obr. 22. Josef Gočár, Soubor školních budov v Labské kotlině

Obr. 23. Josef Gočár, Soubor školních budov v Labské kotlině

Obr. 24. Josef Gočár, Soubor školních budov v Labské kotlině

Pro mnoho lidí mohou být zásahy Josefa Gočára v Hradci Králové těmi nejdůležitějšími, čemuž se nemůžeme divit. Tento architekt má velkou řadu obdivovatelů, a ačkoliv se sám nepovažoval za urbanistu, vděčíme mu i za projekty regulačních plánů. Může to být kontroverzní téma, jelikož se někdo může přiklánět k teorii, že se vlastně nezasloužil o své vlastní regulační plány. Přiklonila bych se k tomu, že pravda samozřejmě bude někde „na půl cesty“ a tak si Josef Gočár samozřejmě obdiv zaslouží. Bohužel neexistuje mnoho pramenů, které by vysvětlovaly, jak to doopravdy bylo se zmíněnými plány. Každopádně vybudování Ulrichova náměstí je velkým a podařeným počinem a při bližším prozkoumání tohoto prostoru dokážeme ocenit propracovanost detailů, jako jsou například výškové budovy v nárožích náměstí. Tento architekt zde vybudoval dobrý základ pro nadcházející rozvoj urbanismu.

⁸² Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s.56

⁸³ Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, s. 81-82

5.1.1. Ředitelství Československých státních drah, Josef Gočár, 1927-1932

Účel budovy ředitelství státních drah vybudované mezi lety 1927-1932 Josefem Gočárem je nastíněn rovnoměrnou sítí oken nenarušovanou na administrativní budově zbytečnými motivy, jako jsou balkóny, lodžie apod. Reprezentační duch budovy také tkví v průčelí bez svislých pásů schodišťových oken.⁸⁴ Budova dominuje jižní straně Ulrichova náměstí. Stavba je složena z dvojtraktu, který spojuje dvě haly a zároveň tak uzavírá celou jednu stranu Ulrichova náměstí. Do ředitelství je vstup umožněn z náměstí hlavním vchodem, který se nachází uprostřed nejdelší fasády. Stavba je konstruktivistická a založena především na prvku ochozových hal. Haly jsou dvě, jsou čtyřpatrové, propojeny třípatrovým traktem a dalším křídlem, které je také čtyřpatrové. Tato čtyři křídla uzavírají vnitřní nádvoří.

Průčelí budovy je 128 metrů dlouhé s proskleným parterem. Je především horizontálního charakteru. Součástí budovy jsou i obchody, které jsou po obou stranách kryty železobetonovou markýzou.⁸⁵

Dominanta Ulrichova náměstí je monumentální stavbou, která pro širokou laickou veřejnost nemusí být ničím zajímavá, pro dobu, ve které vznikla je ale důležitá, jelikož na ní můžeme reflektovat typické prvky konstruktivismu, který se zrovna na našem území těšil oblibě. Dá se také říct, že takto pojatá architektura se u Gočára často nevyskytovala. Je to tedy skoro ojedinělý úkaz. Vidíme zde samozřejmě i příklon k funkcionalismu, jelikož vzhled budovy reflektuje vzhled vozů vlakové dopravy. Stavba tvoří společně s náměstím jedinečný celek a do urbanistického plánu zapadá.

⁸⁴ Felix Haas, *Architektura 20. století*, Praha 1980, s. 201

⁸⁵ <https://www.archiweb.cz/en/b/reditelstvi-csd-v-hradci-kralove-dnes-sidlo-policie-cr> vyhledáno dne 2.5.2022

5.1.1.1. Vlys nad vstupem do budovy Ředitelství státních drah, Bedřich Stefan, 1933

Vlys vyhotoven z pískovce Bedřichem Stefanem je umístěn nad hlavním vstupem bývalého Ředitelství státních drah. Je komponován na délku a vyjadřuje funkci budovy moderní alegorií železniční dopravy.

„Šest figur evokuje svými atributy propojení starého tradičního světa s moderní civilizací.“⁸⁶ Dvě figury umístěné ve středu vlysu kolem kamenného glóbu zastupují Vzdělanost a Modernitu. Vzdělanost je vyobrazena jako žena s knihou a pohárem a Modernita svírá v pravé ruce lokomotivu a v druhé ruce znak křídel. Sedící muž s kladivem představuje Průmysl. Žena s květinou je symbolem odpočinku, vedle které sedí bůh obchodu a cestování Merkur, který drží hadí žezlo. Na druhé straně reliéfu sedí bohyně Ceres. Autor reliéfu se tím pokusil vyjádřit, že železniční doprava slouží všem sociálním vrstvám.⁸⁷

Obr. 25. Josef Gočár, Ředitelství Československých státních drah, 1927-1932

Obr. 26. Bedřich Stefan, Vlys nad vstupem do budovy Ředitelství státních drah, 1933

⁸⁶ Pavel Panoch, *Hradec Králové: Průvodce po architektonických památkách od středověku do současnosti*, Praha 2015, s. 225

⁸⁷ *Ibidem*, s. 225

5.1.2. Sídliště Labská kotlina

První hradecké sídliště pochází už z první poloviny 20. století a je z dílny architekta Josefa Havlíčka a jeho spolupracovníka Františka Bartoše. Jedná se o menší skupinu čtyřpatrových domů. Stavba započala v roce 1947. Tři pásy domů navazují na historické jádro, od kterého jsou odděleny řekou a z druhé strany je ohraničuje Gočárův městský okruh. Domy nejsou velice vysoké, a tak jsou téměř skryty ve stromech sídliště. Každý obytný dům je polovinou posunut oproti protějšimu domu, a tak vzniká hravá kompozice a sídliště tak není fádní. Přízemí domů jsou mírně vsunuta a pod těmito přízemí se nachází i polozapuštěné suterény. Portály jsou vertikálně komponované oproti vodorovně protaženým oknům. Skleněné vchody jsou k tomu ohraničené keramickými pásy, které taktéž zdobí první až čtvrté patro. Nad portály jsou hluboké lodžie s navazujícími parapety a okny.

V přízemí jsou domy podepřeny kulatými sloupy obloženými keramickou mozaikou. Hornímu krajnímu bytu patří rozlehlá terasa. Jedná se o typický příklad funkcionalistického řádového urbanismu.

První část výstavby bytových domů byla dokončena rokem 1950, ale stavělo se i nadále.

Stavby navazují na nejlepší tradice meziválečné doby.⁸⁸ Architekti si s tímto projektem dali velmi záležet, jelikož se jedná o velmi hezky provedené bytové domy, což není vždy lehký úkol. Do kontextu okolní architektury zapadá zcela přirozeně, protože se vzhled opírá o sousední školy projektované Josefem Gočárem, které jsou obloženy zdivem.

Obr. 27. František Bartoš a Josef Havlíček, Sídliště Labská kotlina, 1947-1955

Obr. 28. František Bartoš a Josef Havlíček, Sídliště Labská kotlina, 1947-1955

⁸⁸ Radomíra Sedláková – Pavel Frič, *20. století české architektury*, Praha 2006, s. 115

5.2. Orlická kotlina

Orlická kotlina v Hradci Králové vymezuje prostor v blízkosti ramene řeky Orlice. Rozvoj v okolí této řeky nebyl tak bohatý⁸⁹, jako to bylo u Labské kotliny.

V době, kdy Josef Gočár připravuje regulační plán, projektuje a podle těchto projektů je i postavena Koželužská škola.⁹⁰ Budova stojí na nároží ulic Hradecká a Brněnská, při levém břehu řeky Orlice.⁹¹ V roce 1923 se Josef Gočár zúčastnil soutěže na projektování této stavby, která byla postavena v roce 1930. V této práci se pokouší o dosažení účelnosti.⁹² Ke Koželužské škole se z historického centra můžeme dostat po schodišti, které v roce 1908 projektoval taktéž Gočár. Tyto schody propojují tehdejší Dominikánskou⁹³ ulici s ulicí Komenského. „*Toto dílo plní sice funkci převážně užitkovou, ale bylo pojato naprosto jako úloha architektonicko-estetická,*“⁹⁴ jak hodnotí tento projekt Marie Benešová. Schodiště je vyhotoveno z armovaného⁹⁵ betonu, díky kterému působí monumentálně.⁹⁶

Obr. 29. Josef Gočár, Schodiště, 1908

Obr. 30. Josef Gočár, Schodiště, 1908

Vrátíme se na chvíli zpět k dnešní škole průmyslové strojnické, tedy Koželužské. Po první světové válce bylo potřeba vystavět nové školy a prvním takovým projektem byla právě Státní odborná škola koželužská. Měl to být jakýsi projev nové státní koncepce

⁸⁹ Orlická kotlina častěji podléhala záplavám.

⁹⁰ Dnešní průmyslová škola strojnická.

⁹¹ Jiří Krátký, *Urbanistická kompozice Hradce Králové*, Hradec Králové 1990, s. 85

⁹² Michal Kohout – Rostislav Švácha (ed.), *Česká republika: moderní architektura*, Praha 2014, s. 259

⁹³ Dnes ulice Na Kropáčce.

⁹⁴ Marie Benešová, *Josef Gočár*, Praha 1958, s. 7

⁹⁵ Beton s výztuží z ocelových tyčí.

⁹⁶ Marie Benešová, *Josef Gočár*, Praha 1958, s. 7

moderního demokratického školství. Také po vzoru Jana Kotěry byla tato budova ohlasem proti puristické architektuře.^{97 98}

Obr. 31. Josef Gočár, Koželužská škola, 1923-1930

Architekt Gočár dokončuje regulační plán celého města v roce 1926 tak, aby se shodoval se studii plánu Velkého Hradce vyhotovenými Zákrejsem. Nový projekt v sobě ukrývá rozdělení zelených ploch ve městě a zároveň tyto plochy spojuje s okolní přírodou. V Jiráskových sadech při soutoku Labe a Orlice začíná jakési mezikruží složené z parků a přírody a vytváří tak ve městě izolační prostor. Takto komponovaná zeleň pokračuje po levém břehu Orlice až k Malšovicím, kde po mostě přechází na břeh druhý a podél ulice Hradební se line do prostor Šimkových sadů⁹⁹ a městských lázní.¹⁰⁰ Při levém břehu Orlice měly vyrůst nízké a vilové domy. Průmyslová oblast na severovýchodě podél pravého břehu Orlice se měla již nacházet mimo město.¹⁰¹ Gočár navazuje na Jana Kotěru¹⁰² péčí o každý detail a podle toho také v roce 1926 navrhuje úpravu Malšovického mostu přes řeku Orlici.¹⁰³ O přestavbě tohoto mostu se rozhodlo v roce 1924. Dokládá to vyhláška ze stejného roku okresní správní komise: „... *hodlá most přes řeku Orlici nedaleko Všeobecné veřejné okresní nemocnice stavěti pokud se týče přestavěti.*“¹⁰⁴ Původní navržená podoba mostu pochází od architekta Krohy.¹⁰⁵

⁹⁷ Puristická architektura je zbavena nefunkčních a neorganických detailů. Koželužská škola obsahuje dekorativní prvky.

⁹⁸ Jiří Zikmund – Ladislav Zikmund-Lender – Josef Sudek (eds.), *Architektura Hradce Králové na fotografiích Josefa Sudka*, Praha 2014, s. 93-94

⁹⁹ Taktéž projektovány Josefem Gočárem (1932-1935)

¹⁰⁰ Jiří Krátký, *Urbanistická kompozice Hradce Králové*, Hradec Králové 1990, s. 86-87

¹⁰¹ *Ibidem*, s. 87-88

¹⁰² Architekt, urbanista činný v Hradci Králové. Navrhoval například Pražský most přes řeku Labe.

¹⁰³ Jiří Krátký, *Urbanistická kompozice Hradce Králové*, Hradec Králové 1990, s. 89

¹⁰⁴ *Most přes Orlici*, Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, Zásadní stavební a veřejné komunikace, 1921, inv. č.: 1757, karton č.: 342, s. 14

¹⁰⁵ *Ibidem*, s. 14

V obytných sektorech navrhuje pravoúhlé zastavění a bloky jsou otevřené. Také dbá na správnou orientaci domů.¹⁰⁶

Obr. 32. Josef Gočár, Most přes Orlici, 1926

Obecně regulační plán Josefa Gočára považujeme za učebnicovou ukázkou, jak by měli architekti a urbanisté postupovat s plánováním průmyslových měst s důležitým památkovým centrem. Toto historické jádro chránil a postupoval tak, aby jej nenarušil. Stvořil pro město komplexní celek skládající se z městských zón propojených druhým městským okruhem.¹⁰⁷ Za regulační projekty města Hradce Králové byla Josefu Gočárovy vyplácena výplata od roku 1927 do roku 1934 a nejvyšší suma činila 30 000 korun.¹⁰⁸

Rozvoj v Orlické kotlině nebyl tak rychlý, jako v té Labské. Zástavby zde vznikaly řídkěji a dodnes se zde nachází více zeleně. Souhlasím s výrokem Otakara Nového uvedeným výše, že plány Josefa Gočára jsou učebnicovou ukázkou toho, jak by si urbanisté měli počínat při plánování měst. Jeho regulace jsou nenávratně vtištěny do podoby města Hradec Králové a urbanisté, kteří přišli a teprve po něm přijdou, se mohou opřít o pevný základ.

¹⁰⁶ Marie Benešová, *Josef Gočár*, Praha 1958, s. 19

¹⁰⁷ Otakar Nový, *Česká architektonická avantgarda*, Praha 1998, s. 246

¹⁰⁸ Prof. Gočár – Regulační plány města, Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, Záležitost stavební a veřejné komunikace, 1921, inv. č.: 1757, karton č.:3 42, 1921/56, s. 295

6. Hradec Králové v letech 1950-1989

Stavby vznikající po roce 1950 do roku 1980 se dosud v obecném povědomí netěší velkému respektu, ačkoliv v době stavby vynikaly jistými kvalitami.¹⁰⁹ Pro zhodnocení architektury a urbanismu tohoto období, tedy mezi lety 1945-1989, je nutné se zamyslet nad tím, že nehodnotíme jednotný časový úsek, „*ale naopak se zde setkávaly různé tradice, různé směry, ohlasy, invence, kvality i nekvality a vše bylo zarámováno do velmi různorodých podmínek architektonické tvorby.*“¹¹⁰ Takové podmínky diktovalo výhradně znárodnování architektury i stavebnictví, které dosáhlo svého vrcholu rokem 1948.¹¹¹ Nechuť ke stavbám z tohoto období pochází z negativního vnímání doby, především z přesvědčení, že cokoliv realizováno v minulém režimu je špatné. Začal se klást důraz především na kvantitu a kvalita staveb tak byla upozaděna. Je důležité si ale uvědomit, že i mezi velkým množstvím takových staveb bez hodnot se najde hrst kvalitně provedených realizací, kterých bychom si měli začít vážit a uchovat je jako památky.

V roce 1948 vznikl hradecký Stavoprojekt složený z architektů Břetislava Petránka, Františka Křeliny a Václava Rohlíčka. V počátku 50. let se začali věnovat územnímu plánování a již v letech 1951-1954 uskutečnili rozbory a průzkumy města, ze kterého vyplynulo, že výstavba bude nadále probíhat kolem historického jádra. V začátcích navazovali na koncepci Josefa Gočára. Nová obytná výstavba směřovala k soutoku řek Labe a Orlice, na území Pražského předměstí i Slezského Předměstí a na území Labské kotliny. K této inovaci byl v roce 1956 zpracován koncept směrného územního plánu,¹¹² podle kterého probíhala výstavba dalších deset let.¹¹³

Stavoprojekt byl v roce 1950 přejmenován na Krajský projektový ústav v Pardubicích a v roce 1956 se vedení tohoto ústavu přemístilo do Hradce Králové. Rokem 1960 se k tomu město Hradec Králové stává správním centrem Východočeského kraje, ve kterém je zahrnut nejen královéhradecký region, ale i pardubický.¹¹⁴

Ministerstvo školství a kultury prohlásilo toto historické centrum za městskou památkovou rezervaci¹¹⁵ a byla ohraničena třídami Československé armády,

¹⁰⁹ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 115

¹¹⁰ Jiří Zikmund – Pavla Koritenská – Jan Košek et al., *Fotoalbum města Hradce Králové: 1945-1989*, Hradec Králové 2015, s. 14

¹¹¹ *Ibidem*, s. 14

¹¹² Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 115

¹¹³ Jiří Krátký, *Urbanistická kompozice Hradce Králové*, Hradec Králové 1990, s. 93

¹¹⁴ Renata Vrabelová (ed.), *Architektura 60. a 70. let 20. století v České republice I*, Praha 2020, s. 164

¹¹⁵ Stalo se tak v roce 1962.

Komenského a Kozinovou. V roce 1987 byla rozšířena až k druhému městskému okruhu. Podle směrného plánu bylo postupně celé město zpracováno v územních plánech a došlo k vypsání i několika soutěží na větší urbanistické celky. Mezi lety 1955-1960 to byly soutěže na projekty krajského sportovního střediska, sídliště U soutoku, prostor Sukových sadů a náměstí 28. října. Mezi lety 1961-1969 proběhly soutěže na provedení prostoru za městskými lázněmi s divadlem a kulturním domem, na rekonstrukci centra Pražského Předměstí, na sídliště Moravské Předměstí, areál Pedagogické fakulty UHK, provedení divadla u kasáren Vrbenského na ulici Československé armády a na výstavbu Kuklen a Malšovy Lhoty.¹¹⁶

Na počátku 60. let 20. století byl zpracován čistopis směrného územního plánu města inženýrem Břetislavem Petránkem¹¹⁷ a architektem Janem Zídkou.¹¹⁸ Tito autoři zjednodušili komunikační síť a město připojili k plánované dálnici a pro hlavní směr dálkové dopravy vyhranili jižní tangentu. Druhý městský okruh byl odlehčen od nákladní dopravy z průmyslových oblastí těžkotonážní komunikací v souladu s železniční tratí. Dříve se počítalo se sídlišti uvnitř druhého městského okruhu, nyní se od nich ale upustilo a začalo se přemýšlet nad vyšší občanskou vybaveností. Začínáme poprvé hovořit i o Moravském Předměstí na jihu města, kde se soustředila nová bytová výstavba. Inženýr s architektem se také zaměřili na tvorbu rozsáhlého systému zelených ploch, které se linou celým městem. V plánu bylo ponecháno jasné zónování,¹¹⁹ které vycházelo z urbanistických tradic. Tento návrh byl oceněn v celostátní přehlídce prací architektury druhou cenou. V roce 1962 byl jako jeden z prvních plánů schválen vládou Československé socialistické republiky.¹²⁰

Od roku 1960 se stavební pozornost soustředila především na bytové zástavby. Byla realizována výstavba sídliště Slezské Předměstí, kde byl v letech 1961-1963 Janem Zídkou postaven i hotel Alessandria a také sídliště Labská kotlina II, které zahrnuje rozsáhlou občanskou vybavenost. Toto sídliště projektoval Břetislav Petránek.¹²¹ Na plánu Slezského Předměstí původně z roku 1962, který byl aktualizován v roce 1964 vidíme zakomponované jak obytné domy, tak i občanskou vybavenost od nákupního

¹¹⁶ Jiří Krátký, *Urbanistická kompozice Hradce Králové*, Hradec Králové 1990, s. 93

¹¹⁷ Architekt, studoval ČVUT.

¹¹⁸ Architekt, studoval VŠ uměleckoprůmyslovou.

¹¹⁹ Město je rozděleno do zón, aby nebyl narušován všední život a například průmysl.

¹²⁰ František Toman, *Sto let výstavby a územního plánování města Hradce Králové*, Hradec Králové 1985, s. 44

¹²¹ Renata Vrabelová (ed.), *Architektura 60. a 70. let 20. století v České republice I*, Praha 2020, s. 164-165

střediska, přes školu a jesle, kapličku až po kino.¹²² V 60. letech vzniká i univerzitní kampus v Orlické kotlině, František Křelina navrhuje a následně je podle jeho návrhu postaven zimní stadion a Jan Zídka projektuje hotel Regina (dnes hotel Černigov).

Oblibě se těší výstavby obchodních domů, například obchodní dům Don¹²³ projektován Janem Doležalem a obchodní dům Prior¹²⁴ projektovaný Tomášem Kučerou, což bylo dalším krokem k modernímu rozvoji.¹²⁵

Velkým pokrokem v urbanismu v Hradci Králové v 70. letech byla výstavba tří mostů, které tak dokončily kompletně druhý okruh. Díky tomu se začaly rozšiřovat jednotlivé sektory městského okruhu.

Ani v 80. letech neklesaly snahy o rozšiřování města. V roce 1987 Ing. arch. Bedřich Falta¹²⁶ dokončuje nový územní plán. Z této dekády pochází také neuskutečněný projekt na sídliště Na Plachtě. Nejpozoruhodnějším jevem těchto soutěžních návrhů jsou experimenty se širokým zapojením zeleně do struktury obytných prostor.¹²⁷

Architektura, která vznikla v tomto období se dnes netěší velké oblíbenosti. Je to i z důvodu, že v sobě často míváme zakódovanou myšlenku, že vše, co vzniklo v minulém režimu je špatné. Odlehčení druhého okruhu bylo skvělou myšlenkou, za kterou můžeme děkovat i nyní, jelikož automobilový průmysl prošel a prochází velkým rozvojem. Vznikající sídliště poskytují dodnes domov stále se zvyšující populaci města.

¹²² Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, Situační plány Hradce Králové, inv. č.: 5136/3

¹²³ Obchodní dům stojí na Gočárově třídě.

¹²⁴ Obchodní dům stojí na Dukelské třídě, dnes OC Atrium.

¹²⁵ Renata Vrabelová (ed.), *Architektura 60. a 70. let 20. století v České republice I*, Praha 2020, s. 165

¹²⁶ Architekt a urbanista.

¹²⁷ Ladislav Zikmund-Lender, *Struktura města v zeleni*, Hradec Králové 2017, s. 245-247

6.1. Moravské Předměstí

Již Oldřich Liska ve svém plánu z roku 1919 navrhoval bytovou zástavbu tohoto prostoru a dále se takovou myšlenkou zabývali i architekti Břetislav Petránek a Jan Zídka v roce 1960.¹²⁸ Sídliště se nachází na Benešově třídě, která původně nesla název Marxova třída. Tato část města se rozprostírá na jihu města a samotná Benešova třída vede souběžně s třídou Brněnskou. Projekt vedli mezi lety 1969-1970 Karel Marhold a Jiří Němec z Českého vysokého učení technického v Praze a byli to vítězové architektonické soutěže,¹²⁹ která probíhala v letech 1967-1968.¹³⁰ V letech 1970-1971 se k nim za Stavoprojekt přidal František Křelina, který se v soutěži umístil na druhém místě. Porota totiž rozhodla, aby do vítězného návrhu byly zapracovány i některé prvky právě z plánu Františka Křeliny. Takto vznikl podrobný územní plán. Poté v roce 1976 František Křelina¹³¹ spolu se Zdeňkem Vašatou a Karlem Runštukem řeší návrh souboru objektů na hlavní třídě. Realizace trvala od roku 1972 do roku 1993 a měly zde být vystaveny byty pro 37 000 obyvatel. Původní plán Moravského Předměstí z roku 1971 počítal s 20 000 obyvateli. Během příprav projektu byl vyvíjen tlak na větší množství bytových jednotek, a tak se původní počet zvedl téměř o dvojnásobek.

Nová městská třída (Benešova) je pohledově orientovaná k historickému jádru města a stala se tak i hlavní osou Moravského Předměstí. Stalo se tak v návaznosti na Pospíšilovu a Gočárovu třídu. Bylo zapotřebí obstarat kompletní občanskou vybavenost pro vysoký počet obyvatel, a i proto se nový projekt nese v duchu nákupního bulváru. Je také jakýmsi návratem k tradičním městským strukturám, které bývaly v posledních letech na sídlištích potlačeny. Chodník na této třídě je široký a krytý v moderním podloubí, vede podél obchodů až k restauračním a kavárenským terasám a zahrádkám. Centrum svým uspořádáním reflektuje potřeby společenského života¹³² a bylo zapotřebí vyhnout se podobě monofunkčního obytného celku.

Panelové domy o třinácti patrech s celo stěnovým pláštěm vedou podél třídy. Okna bytů jsou umístěna na fasádách směrem k Benešově třídě i do klidných zahrad. Přízemí domů jsou situovány pod úroveň chodníku třídy a nacházejí se v něm sklepy,

¹²⁸ Bylo zapotřebí rozšiřovat obytné prostory města.

¹²⁹ Lucie Skřivánková – Rostislav Švácha – Eva Novotná – Karolína Jirkalová (ed.), *Paneláci 1: padesát sídlišť v českých zemích: kritický katalog k cyklu výstav Příběh paneláku*, Praha 2016, s. 400-401

¹³⁰ <http://panelaci.cz/sidliste/kralovehradecky-kraj/hradec-kralove-moravske-predmesti> vyhledáno dne 28.4.2022

¹³¹ František Křelina se postupem času stal hlavním architektem sídliště.

¹³² Centrum má vlastní občanskou vybavenost, obchody, kavárny, restaurace apod, je zde vytvořen prostor, kde se mohou scházet obyvatelé.

suterény a sklady prodejen, ale také vstupy do domů. Ve druhém patře jsou pomocí ocelových rámu sjednocena zařízení občanské vybavenosti, které spojují zastřešený chodník. Z tohoto prostoru se vchází do jednotlivých prodejen a do obytných částí domu.¹³³

Původně měly vést podél hlavní třídy terasovité domy kaskádovitě klesající k pěšímu přízemí. Architektům se tento návrh ale nepovedl prosadit. Původně velmi hluboké podloubí s obchody, které působilu ponuře nahradila úzká stříška nesena sloupky s horizontálními liniemi panelových domů. Benešovu třídu měl završovat Interhotel, nakonec byl ale zjednodušen na podobu malometrážních bytů.¹³⁴

Sídliště zakomponované do rušné Benešovy třídy poskytuje velké množství bytů i občanskou vybavenost, čímž se stává samostatným městským celkem s obchody, kavárnami i lékaři. Dnes se na Moravské Předměstí a konkrétně na Benešovu třídu poukazuje spíše s odporem, za což může i fakt, že se tomuto prostoru nedostává potřebné péče. Ve své době ale muselo být Moravské Předměstí symbolem moderní doby, jelikož je to první sídliště Hradce Králové takového měřítka. Urbanismus města se touto realizací posunul opět o třídu výš. Dodnes v blízkosti tohoto sídlištního celku neproběhl významnější urbanistický vývoj.

Obr. 33. Karel Marhold, Jiří Němec, František Křelina, Moravské Předměstí, 1970

Obr. 34. Karel Marhold, Jiří Němec, František Křelina, Moravské Předměstí, 1970

¹³³ Lucie Skřivánková – Rostislav Švácha – Eva Novotná – Karolína Jirkalová (ed.), *Paneláci 1: padesát sídlišť v českých zemích: kritický katalog k cyklu výstav Příběh paneláku*, Praha 2016, s. 400

¹³⁴ *Ibidem*, s. 404-405

6.2. Hotel Černigov, Jan Zídka, 1968-1975

Dnešní Hotel Černigov (původní název Regina) je velmi zdařilou architektonickou realizací a také se stal dominantou města. Spolu s nádražní budovou ohraničuje prostor Riegrova náměstí.¹³⁵ Hotel v těchto místech navrhovali již autoři plánu Hradce Králové – Josef Havlíček a František Bartoš. Ti ho navrhovali ale při třídě S. K. Neumanna. Dokonce Břetislav Petránek navrhoval monolitický objekt ve svém asanačním plánu Pražského Předměstí.

Výsledný návrh Jana Zídky z roku 1968 je elegantním řešením a zároveň je velice srovnatelný s prvotřídními hotely v Praze.¹³⁶ Zídka stavbu pojal jako ctihodný protipól budovy hlavního nádraží. Hotel je obložen bílým mramorem a fasáda je přetínána rastrem oken a lodžiami. Stavba je k tomu postavena na předsazeném parteru. Styl je pozdně modernistický.¹³⁷ Budova stojí jako solitér rozdělen horizontálně a vertikálně. Horizontální část skýtá podnož s restaurací, vstupní halou a ostatními společenskými místnostmi. Vertikální díl obsahuje hotelovou část se čtrnácti nadzemními ubytovacími patry.

Obr. 35. Jan Zídka, Hotel Černigov, 1968-1975

Obr. 36. Jan Zídka, Hotel Černigov, 1968-1975

Po svém dokončení v roce 1975 se stavba těšila optimistickým ohlasům. Obyvatelé v noci obzvlášť obdivovali oranžovou zář ohraničující obrys hotelu, která vycházela ze zářících oken kavárny, situované právě do posledního podlaží.¹³⁸

¹³⁵ Renata Vrabelová (ed.), *Architektura 60. a 70. let 20. století v České republice I*, Praha 2020, s. 172

¹³⁶ Ladislav Zikmund-Lender, Zítřek stavíme dnes. *Architektura a urbanismus Hradce Králové v letech 1945–1989*, in: *Monumenta Vivent. Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Josefově*, Josefov 2015, s. 83-84

¹³⁷ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 121

¹³⁸ Renata Vrabelová (ed.), *Architektura 60. a 70. let 20. století v České republice I*, Praha 2020, s. 172

Hotel Černigov je pro Hradec symbolem a již několik let podílí se na vytváření městského panorama. Všimneme si ho již při příjezdu k Hradci Králové směrem od Stěžer. Architektura se svým modernistickým vzhledem přiklání k internacionálnímu stylu, který se vyznačuje v 60. letech spíše negativními příklady, jako je například neznakovost architektury – jednotlivé stavby ztrácejí identitu.

6.3. Obchodní dům Don, Jan Doležal, 1968-1974

Ke sklonku 60. let 20. století začal v Hradci Králové stavební rozkvět obchodních domů. Ačkoliv se tento obchodní dům nevyrovná velikosti rozlohy jiným sortimentním domům tehdejší doby, při svém zaměření na oděvy je mimořádný. K výstavbě mu mělo posloužit malé prostranství na východě Pražského Předměstí na nároží Gočárový třídy.¹³⁹

Obchodní dům je čtyřpodlažní budova tvaru kvádrů se skleněným pruhem oken v dolní a horní části. Fasáda směrem do Gočárový třídy je obložena keramickými deskami navrženými Lydiou Hladíkovou, Děvanou Mírovou a Marií Pohlrechovou. Tento obklad tvoří plastický motiv, který narušuje pocit jinak nezáživného dojmu z této fasády a dělá ji zajímavou.¹⁴⁰ Z parteru se vstupy dostanete do obchodních prostorů. První a druhé patro je předsazené a vrchní patro končí opět ve stejné linii jako spodní podlaží.¹⁴¹ Tato zdárná budova obchodu s oděvy a textiliemi má celkovou obchodní plochu 1634 m².¹⁴²

Minimalistická stavba nenásilně zapadá do okolní architektury i urbanismu. Moderně a originálně řešen plastický reliéf dělá budovu zajímavější. Gočárova třída by se již od této stavby směrem k centru mohla nazývat jakousi přehlídkou moderní architektury. Je to příklad zdárně povedené reprezentativní architektury.

Obr. 37. Jan Doležal, Obchodní dům Don, 1968-1974

Obr. 38. Jan Doležal, Obchodní dům Don, 1968-1974

¹³⁹ Pavel Panoch, *Hradec Králové: Průvodce po architektonických památkách od středověku do současnosti*, Praha 2015, s. 288

¹⁴⁰ Otakar Nový – Jaroslav Vebr, *Soudobá architektura ČSSR*, Praha 1980, s. 85

¹⁴¹ <https://pamatkovykatalog.cz/obchodni-dum-don-14016504> vyhledáno dne 24.3.2022

¹⁴² František Toman, *Sto let výstavby a územního plánování města Hradce Králové*, Hradec Králové 1985, s. 49

7. Hradec Králové v současnosti

Situace kolem architektury 90. let v Hradci Králové by se dala popsat jako zaspání oproti jiným městům, například Litomyšli. Tehdejší starosta města Litomyšl se zasloužil o systematický rozvoj soudobé architektury. Hradci Králové se to v tomto období nepovedlo, i navzdory tomu se ale město velmi změnilo. Městu se podařilo uspořádat rekonstrukci několika starších domů a budov a ulice byly opět vydlážděné žulovými kameny. Mezi ty hodnotnější a větší stavební realizace můžeme počítat dostavbu kongresového centra Aldis a také nový, 50metrový krytý bazén. Také pokračoval rozkvět výstavby fakultní nemocnice.¹⁴³ Během 90. let ve městě přibyly dvě stavby, vykazující jisté známky kvalit. Mezi lety 1993-1994 byla postavena budova České pojišťovny. Tuto stavbu navrhli architekti Bohumír Prokop a Alexandr Pur. Druhá stavba realizována mezi lety 1994-1995, projektována Janem Zídkou a Miroslavem Horským, je Česká národní banka.¹⁴⁴

V počátcích nového tisíciletí se klientské centrum magistrátu města Hradce Králové přestěhovalo z levého křídla bývalého ředitelství státních drah na Ulrichově náměstí do jiné budovy projektované Josefem Gočárem, bývalého finančního a okresního úřadu. Tento prostor centru ale nebyl dostačující, a tak bylo zapotřebí k této stavbě přistavět další budovu. Ta byla přidána do nádvoří stávajícího úřadu. Proto se v roce 2005 rozhodlo o vypsání soutěže na toto klientské centrum s úpravou vstupu do úřadu magistrátu města, ve které zvítězil Archteam. Archteam zde kromě prvního místa získal i místo druhé. Návrh řešili citlivě a s respektem ke Gočárovu odkazu. Tento tým otevřel části parteru v obou křídlech a propojil jej s nádvořím díky prosklených stěn. K přestavbě doteď ale nedošlo.¹⁴⁵

Toto období není v případě urbanismu velmi bohaté. Pro Hradec Králové to znamená zpoždění ve vývoji a zaspání oproti jiným městům.

¹⁴³ Jiří Zikmund – Zdena Lenderová – František Toman, *Fotoalbum města Hradce Králové Fotoalbum města Hradce Králové: letecké pohledy 1921-2003*, Hradec Králové 2003, s. 68

¹⁴⁴ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 127

¹⁴⁵ *Ibidem*, s. 132

7.1. Fakultní nemocnice, Michal Juha a Jan Topinka, 2002-2008

Teprve na přelomu 20. a 21. století, kdy byla vypsána soutěž na nový pavilon interní kliniky, se začala architektonická situace zlepšovat. Jedním z požadavků soutěže bylo spojit pavilony onkologie a chirurgie s právě nově plánovanou budovou v jeden celek. Vítězný návrh Michala Juhy a Jana Topinky vybočoval ze stanoveného územního plánu, ale díky tomuto vybočení vzniklo nové výhledové místo. Zvenčí budova odkazuje na stávající funkcionalistické pavilony. Tato stavba je ale moderním pojetím, takže o funkcionalismu zde nemůžeme hovořit. Budova působí příjemným dojmem a není pouze ztělesněním léčebné funkce zahalené do bílé barvy. Je tedy postavena v moderním stylu. Barevné části oživují budovu a dodávají charakter prostoru klasické ulice. Stavba kliniky byla realizována v letech 2002-2004. Podle projektu těchto dvou architektů ze studia DOMY bylo v roce 2004-2005 postaveno i výukové centrum lékařské fakulty. Centrum je sestaveno z živých křivek a je opláštěno titanem a zinkem. Nejvíce ikonickým pro fakultní nemocnici Hradec Králové je nejspíš heliport na pavilonu urgentních příjmů. Tento pavilon má zaoblené rohy¹⁴⁶ a jako by se hlásil k funkcionalismu. Korpus je totiž bílý a hladký a dominují na něm dlouhé pásy oken.¹⁴⁷ Samotný heliport je bezmála uměleckým dílem. Pastelové barvy vyčnívají z prostoru a tvarem připomíná květ. Tento motiv se objevuje i uvnitř pavilonu urgentních příjmů, který byl spolu s pavilonem interny dokončen v roce 2008. Je na škodu, že tito projektanti jsou s městem spojováni jen přes fakultní nemocnici, a tak se kvalitní architektura z jejich studia nevepsala do zbytku města.¹⁴⁸

Obr. 39. Michal Juha a Jan Topinka, Fakultní nemocnice, Výukové centrum lékařské fakulty UK, 2002-2008

Obr. 40. Michal Juha a Jan Topinka, Fakultní nemocnice, Výukové centrum lékařské fakulty UK, 2002-2008

¹⁴⁶ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 127-128

¹⁴⁷ Pavel Panoch, *Hradec Králové: Průvodce po architektonických památkách od středověku do současnosti*, Praha 2015, s. 303

¹⁴⁸ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 128

Pavilon a výukové centrum jsou ukázkovým příkladem, že nemocniční stavby nemusí vzbuzovat sterilnost a chlad. Neotřelý vzhled pavilonu interní kliniky vzbuzuje pozitivní náladu, především tedy výrazným a barevným heliportem. Tradiční vzhled funkcionalistických budov zdravotního zařízení je doplněn i o další esteticky příjemné prvky, jako jsou zaoblené tvary. Tyto prvky fakultní nemocnice dopomáhají k typickému panorámu města. V urbanistickém plánu města, i v samotném plánu fakultní nemocnice vytváří neotřelou siluetu.

7.2. Studijní a vědecká knihovna, Roman Brychta, Adam Halíř, Petr Lešek, 2002-2008

Soutěže na studijní a vědeckou knihovnu se zúčastnilo více než padesát týmů. Návrh architektů z ateliéru Projektil sídlícího v Praze, Romana Brychty, Adama Halíře a Petra Leška vzbuzuje širokou škálu emocí a diskusí. Bohužel se ukázalo, že většina těchto rozprav byla v opozici k stavěnému objektu. Také to ale byla po dlouhé době první debata v takové míře. Architekti byli kritizováni za nerespektování historického města a hanobení práce Josefa Gočára – tedy konkrétně Koželužské školy. Této architektuře se dostává stejné kritiky, jako ve své době schodiště právě od Josefa Gočára u kostela Nanebevzetí Panny Marie. Je složité dostat se k jádru problému, proč se široké veřejnosti tento počínání nelíbí, přičemž studování odborníci k tomu mají kladný vztah.

„Vedle materiálu, litého betonu, spatřuji zásadní problém v jisté dávce její formální abstraktnosti. Ostře řezané tvary s nepravidelným rastrem kruhových otvorů se vymykají zažitým představám valné většiny laické veřejnosti o vizuální podobě knihovny.“¹⁴⁹ Pro pochopení něčeho nového je zkrátka důležité si neznámé ohmatat a pojmenovat.

Přitom se tým Projektil k práci postavil značně spolehlivě. Uskutečnili podrobný průzkum terénu a až po něm začali s projekty. Budova roste přirozeně ze země jako strom. Půdorys je ve tvaru písmene X, a k takovému tvaru se Projektil rozhodl z prostého důvodu, všiml si totiž, že na tomto místě Gočár sám plánoval budovu s originálním půdorysem – polovičním písmenem X.¹⁵⁰

„Místo pro studijní a vědeckou knihovnu na kraji centra Hradce Králové bylo úplně jiné. Domy tu stály uprostřed volných ploch bez jasněho řádu. Přes pozemek nicméně vedla důležitá pěší trasa spojující centrum města a areál univerzity.“¹⁵¹ Takto začíná kapitola o Studijní a vědecké knihovně Ondřej Dušek a Karolína Jirkalová v knize *K čemu jsou architekti*. Naznačují tím, že v místech stavby, před jejím vystavením neexistovala žádná bloková zástavba, a tak tu kromě volného prostranství stály samostatné domy, chodníky a ulice. To bylo vše, co vymezovalo tento prostor. Přes nezastavěnou rozlohu pozemku si studenti Univerzity Hradce Králové a ostatní obyvatelé města krátili cestu z centra do areálu univerzity. K tomu, aby jim tato možnost nebyla

¹⁴⁹ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 135

¹⁵⁰ Ibidem, s. 136

¹⁵¹ Ondřej Dušek – Karolína Jirkalová, *K čemu jsou architekti*, Praha 2018, s. 85

kvůli výstavbě knihovny odepřena, slouží řešení architektury knihovny, kterou můžete podejít napříč,¹⁵² jelikož nejdelší průčelí při Hradecké ulici má parter otevřený.¹⁵³

Původně knihovna měla mít oranžový plášť, což by podpořilo právě Gočárovu architekturu. To se nepodařilo technologicky, a tak beton zůstal surový, jak jej dnes známe. Budova tím naštěstí nepřišla o svůj půvab.

Interiéry jsou rafinovaně a hravě řešené. Prostory mají příjemnou atmosféru, kruhové otvory jej dělají útulnějšími, kruhová okna interiér oživují a barva se koncentruje pouze na podlahy a šedé stěny tyto barvy zrcadlí, a tak podtrhují intimitu.¹⁵⁴ Z jednoho hlavního schodiště se rozpínají čtyři křídla budovy, která jsou tak široká, že se v nich přirozeně rozptyluje denní světlo.¹⁵⁵

Z rozhovorů s mým okolím zjišťuji, že tato stavba, ačkoliv z mého pohledu jde o velmi sympatickou architekturu, není velmi oblíbená. Je to zvláštní ukázka toho, co je napsáno výše v kapitole – člověk k hodnocení architektury potřebuje mít o dané problematice znalosti. Jinak by se nedalo vysvětlit, proč je mezi odborníky oblíbená. Studijní a vědecká knihovna doplňuje architekturu Univerzity Hradec Králové a Koželužskou školu Josefa Gočára o originální element oživující podobu města. Ačkoliv je jako by odlita z jednoho kusu betonu, působí dynamickým a odlehčeným dojmem. Přesně takovou architekturu Hradec Králové potřebuje.

Obr. 41. Roman Brychta, Adam Haliř, Petr Lešek, Studijní a vědecká knihovna, 2002-2008

Obr. 42. Roman Brychta, Adam Haliř, Petr Lešek, Studijní a vědecká knihovna, 2002-2008

¹⁵² Ondřej Dušek – Karolína Jirkalová, *K čemu jsou architekti*, Praha 2018, s. 85-88

¹⁵³ Pavel Panoch, *Hradec Králové: Průvodce po architektonických památkách od středověku do současnosti*, Praha 2015, s. 298

¹⁵⁴ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 137

¹⁵⁵ Ondřej Dušek – Karolína Jirkalová, *K čemu jsou architekti*, Praha 2018, s. 90

7.3. Terminál hromadné dopravy, Patrik Kotas a Jaromír Chmelík, 2007-2008

O výstavbě nového autobusového nádraží se mluvilo asi už od 50. let 20. století. Poprvé však mělo být umístěno přímo u nádražní budovy Českých drah na Riegrově náměstí. Nakonec se od tohoto umístění upustilo, jelikož toto náměstí nemělo takové kapacity, které si nový terminál vyžadoval. Poté se první popudy k vytvoření nádraží datují až k roku 2000, kdy magistrát města oslovil 12 architektonicky projektových kanceláří k podání nabídky, z nichž dva zprostředkovatele projektů vybral k užší soutěži – Loxia a.s., Praha a Atelier designu a architektury, Praha. V roce 2002 nezávislá porota rozhodla a vybrala ke zpracování projekt druhý – Atelier designu a architektury, Praha.¹⁵⁶

Jejich ateliér se zabývá řešením dopravních zařízení, zastávek, stanic, a i stanic pražského metra.¹⁵⁷

Autobusové nádraží bylo do roku 2008 rozděleno na dvou místech, což bylo pro cestování velmi nepohodlné. Dopravní podnik města Hradce Králové si to našťestí uvědomoval, a tak nechal vytvořit pro autobusové nádraží jedinečné centrum. K tomu posloužilo prostranství mezi Nádražní ulicí a nákladovým nádražím.

Projektovou dokumentaci zpracoval Ing. Arch. Patrik Kotas mezi lety 2002-2008. Autoři návrhu pak byli Ing. arch. Patrik Kotas samotný a doc. Ing. arch. Jaromír Chmelík. Náklady činily 460 milionů korun českých a realizace probíhala v letech 2007 a 2008 firmou Starbag a.s.

Dvě odbavovací budovy – budova A pro hromadnou autobusovou a trolejbusovou dopravu města a budova B pro meziměstskou a dálkovou dopravu, tvoří dohromady jeden celek. Toto originálně a moderně zpracované architektonické uskupení pomohlo městu rozřešit potíže s dopravou. Dále jsou nástupiště zastřešena. „*Jedná se o čtyřpodlažní nepodsklepené objekty (46 x 12 m). Jsou rozdělené na část pro cestující a provozní zázemí. Technologické prostory jsou umístěné ve 4. NP. V halách jsou jak točitá nerezová schodiště se skleněnými podsvícenými stupni, tak hydraulický výtah.*“¹⁵⁸ Obvodové zdi haly jsou sestavené termoizolačním dvojsklem a díky kterému mají cestující výhled na

¹⁵⁶

https://web.archive.org/web/20070125092509/http://www.hradeckralove.org/cz/Magistrat/odbory/usek_nam_rozvoj/odbor_hlarch/aktuality/Terminal_hromadne_dopravy.html vyhledáno dne 29.3.2022

¹⁵⁷ Pavel Panoch, *Hradec Králové: Průvodce po architektonických památkách od středověku do současnosti*, Praha 2015, s. 297

¹⁵⁸ <https://www.architektichmelik.cz/terminal-hromadne-dopravy-v-hradci-kralove> vyhledáno dne 29.3.2022

celé nástupiště. Jedna třetina pláště je z obkladových panelů. Zastřešení zaujímá největší pozornost z celé stavby, jelikož je velmi atypické. Nejvyšší místo zastřešení dosahuje 14,5 metru.¹⁵⁹

Stavba z ocelové konstrukce je svářena z trubek a plechů. Kónické sloupy nesou hlavní část zastřešení – hlavní prstenek do kterého jsou zaraženy střešní nosníky. Trakční sloupy, které jsou také kónické, jsou do táhel členěny v organickém duchu. Zastřešení je z membrány z polyvinylchloridu a skla. „*Střešní nosníky jsou křivopasé, složené z lomených oblouků, přičemž půdorysný průmět je obdélníkový. Z tohoto důvodu bočnice tvoří zborcené plochy. Obdobně je možné nalézt zborcené plochy na koncích prstenců podporujících páteřní oblouk.*“¹⁶⁰

Montáž konstrukce musela proběhnout velmi profesionálně, jelikož je velkých rozměrů, a to si žádá přesnost zřetel při nárocích kladené táhly a geometrií membrán. Předepsané délky a geometrie musí být přísně dodrženy, jelikož každá menší odchylka ovlivní výslednou napjatost zmíněných táhel a membrán.¹⁶¹

Tvar této konstrukce může ze vzdálenějšího pohledu připomínat letícího ptáka – tedy roztažená křídla. Přes den zastřešením prostupuje přirozené světlo a v noci se po něm nese neonové osvětlení.¹⁶²

V souvislosti s touto výstavbou bylo nutné upravit pokračující komunikace a Riegrovo náměstí. Tento výsledek napomáhá k bezpečnějšímu pohybu cestujících

Obr. 43. Patrik Kotas a Jaromír Chmelík, Terminál hromadné dopravy, 2007-2008

Obr. 44. Patrik Kotas a Jaromír Chmelík, Terminál hromadné dopravy, 2007-2008

¹⁵⁹ <https://www.architektichmelik.cz/terminal-hromadne-dopravy-v-hradci-kralove> vyhledáno dne 29.3.2022

¹⁶⁰ <https://web.archive.org/web/20140202131146/http://www.casopisstavebnictvi.cz/clanek.php?detail=2150> vyhledáno dne 29.3.2022

¹⁶¹ <https://web.archive.org/web/20140202131146/http://www.casopisstavebnictvi.cz/clanek.php?detail=2150> vyhledáno dne 29.3.2022

¹⁶² Pavel Panoch, *Hradec Králové: Průvodce po architektonických památkách od středověku do současnosti*, Praha 2015, s. 297

a ostatních osob mezi autobusovým nádražím a hlavním nádražím ČD.¹⁶³

Tato technická architektonická památka je (pro mnoho lidí kontroverzním) dílem Patrika Kotase, na kterém se podílel i Jaromír Chmelík. Dvě prosklené odbavovací budovy doplňují a propojují moderní architekturu města. Přístřešky stejného stylu najdeme i u obchodního centra Atrium a na Benešově třídě. Ačkoliv budovy tohoto typu (zejména v dnešní době) působí chladným a sterilním prostředím, zde se podařilo originálně vyřešit příjemný a estetický prostor.

¹⁶³ <https://www.architektichmelik.cz/terminal-hromadne-dopravy-v-hradci-kralove> vyhledáno dne 29.3.2022

7.4. Rozvoj urbanismu

Na přelomu milénia nebylo mnoho architektů, kteří by se zabývali studii města zvláště detailně. Jeden takový architekt ale přeci jen věnoval spoustu úsilí a práce, ačkoliv se jeho projekty nikdy nedočkaly realizace. Řeč je o Romanu Kouckém a jeho týmu. Společně se v roce 1997 účastnili soutěže na nový územní plán města. Ten v sobě ukrýval novou okružní třídu, která by město svým způsobem ohraničila. Tato idea měla napomoci k tomu, aby se město dále nerozrůstalo kolem do přírody. Toto město pro něj bylo kruhem. „*Rozhodl se po vnějším obvodu aglomerace vést třetí okružní komunikaci, která by se nestala jen symbolickou hranicí města, nýbrž jeho faktickým vymezením.*“¹⁶⁴ Ačkoliv podle Kouckého je evidentní, že se nad dílčími plány města vždy přemýšlelo i dopředu (co se týče rozvoje), od 30. let nebyly vkresleny do regulačních plánů. Také by se podle tohoto architekta mělo více tvořit v návaznosti na velkolepější představy, které k městu budovaným Ulrichem patřily.

Také se Roman Koucký v roce 2000 dostal k vypracování studie revitalizace¹⁶⁵ centra Hradce Králové a jeho bezprostředního okolí, které bylo poměrně zanedbáváno. Kromě tohoto projektu jeho tým ve stejném roce projektoval úpravy Malého náměstí. To v důsledku lichoběžníkového tvaru a kašny položené mimo střed tohoto náměstí působilo jako nepřehledné místo. V novém návrhu by tato kašna byla umístěna přímo ve středu náměstí. K zrealizování tohoto návrhu nakonec ale také nedošlo.

Dále Kouckého tým z pražské kanceláře vytvořili v roce 2007 návrh na revitalizaci Benešovy třídy. Tato třída měla touto studií ožít a stát se centrem celého sídliště. Proto se Koucký rozhodl pro přístavbu dalších obytných prostorů k nastěhování více obyvatel. Do existujícího prostoru tak zakresluje druhotné stavby, které nijak nenarušují původní výstavbu, ale zahušťuje prostranství mezi budovami stávajícími. „*Kouckého koncepce revitalizace deskových panelových domů na Benešově třídě je založena na premise, že panelák je krásný.*“¹⁶⁶ Proto stojí pouze za takovou úpravou, která například řeší změnu pláště, například oživující grafikou, která tak panelové domy sjednotí.¹⁶⁷

¹⁶⁴ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 129

¹⁶⁵ Úprava a oživení prostoru.

¹⁶⁶ Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009, s. 130

¹⁶⁷ *Ibidem*, s. 130

Měli bychom si velmi cenit snahy Romana Kouckého o zachování „Ulrichova města“, kdy by se mělo více přemýšlet o výstavbách a nová architektura by měla vznikat v nejlepším souladu s urbanismem. Pro toto město to znamená udržení si reprezentativního ducha.

7.4.1. Územní plán Patrika Kotase a Tomáše Vymetálka, 2011-2050

Na začátku roku 2010 vypsal město Hradec Králové soutěž na nový územní plán města. Došlo k tomu z důvodu stavebního zákona z roku 2006, podle kterého mělo mít každé město do roku 2015 nový územní plán, či muselo mít revizi plánu stávajícího. Do té doby se výstavba řídila podle plánu z roku 2000. V soutěži se objevilo 19 návrhů, ze kterých byl vybrán projekt Tomáše Vymetálka a Patrika Kotase.

V soutěži se za Kotasem a Vymetálkem objevili na druhém místě Pavel Zadrobílek, Vladimír Šolc a Maxmilián Vlček. Na třetím místě se pak umístilo MOBA – architekti Yvette Vašourková a Igor Kovačević.¹⁶⁸

Projekt se pokouší odlehčit druhý městský okruh, a proto ideový návrh obsahuje třetí okružní komunikaci, vedenou po okraji města.¹⁶⁹ Architekti navazují na soudobou okružní komunikaci Josefa Gočára. Rozvoj se v projektu soustředí především na část Kukleny.¹⁷⁰ Do této doby tato městská část nebyla středem pozornosti. Kukleny mají za sebou dobu, kdy se zde neovládnutelně rozšířily sklady a stavební firmy, nyní je tedy na čase, aby se z této městské periferie stalo dobré místo k žití, a tak zde vyroste nová čtvrť s byty.¹⁷¹

Nový plán města vítězných architektů je řešením toho, že podle nich prý město nemá odvážné vize. Jejich projekt je grandiózní a velký účel v něm má mít letiště. Přes Hradec Králové navrhují novou tramvajovou trať, která by právě přes letiště vedla k Věkošům a od Hlavního nádraží směřovala směrem na Prahu do nové čtvrti. Zachovávají zelené plochy v okolí řek a soutoku. V projektu jsou navrženy i nové vysoké dominanty města, například jednu plánují na konci Benešovy třídy, aby tak ukončila vymezený prostor Moravského Předměstí. Vrátime se ke zmiňovanému letišti – tam by měla totiž vyrůst další výšková budova a tou je řídicí věž. Třetí budova se má nacházet v nové čtvrti Kuklen nazývané Nová Zelená.

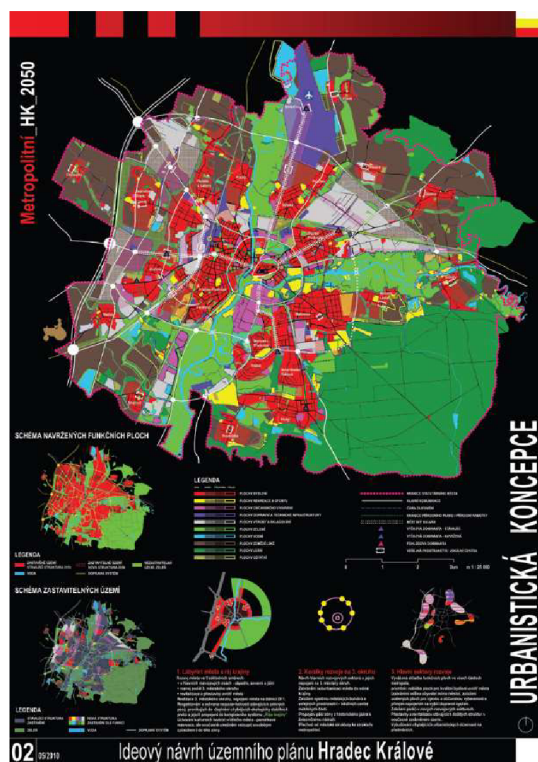
¹⁶⁸ <https://www.archiweb.cz/n/souteze/soutez-na-ideu-planu-hradce-vyhrali-architekti-vymetalek-a-kotas> vyhledáno dne 29.3.2022

¹⁶⁹ Barbora Soukupová, *Urbanismus napříč časoprostorem* (diplomní práce), Katedra geografie Přírodovědecké fakulty UP, 2013, s. 101

¹⁷⁰ <https://www.archiweb.cz/n/domaci/hradec-kralove-zadal-zpracovani-noveho-uzemniho-planu> vyhledáno dne 29.3.2022

¹⁷¹ Barbora Soukupová, *Urbanismus napříč časoprostorem* (diplomní práce), Katedra geografie Přírodovědecké fakulty UP, 2013, s. 101

Projekt má dát Hradci Králové do roku 2050 směr rozvoje, a přitom respektovat hodnotnou urbanistiku. Město by se mělo udržet jako přirozená metropole.¹⁷² Současné město (kolem roku 2020), si žádá být rychle se rozvíjející město s rytmickým ztvárněným urbanistickým základem. Mělo by jít „ruku v ruce“ s moderní architekturou a být tak místem, kterému se může nadále přezdívat „Salon republiky“.¹⁷³

Obr. 45. Patrik Kotas, Tomáš Vymetálek, *Ideový návrh územního plánu Hradec Králové, 2011-2050*

Nový plán se pokouší ještě více odlehčit druhý okruh a vést tak dopravu co nejvíce mimo město. Výraznou změnou pro Hradec má být vytvoření tramvajového pásu. Dá se říct, že Kotas s Vymetálkem opět navazují na urbanismus Josefa Gočára v části Labské kotliny, jelikož se jejich pozornost soustředí podobným směrem, k části Kukleny. Výstavba nových výškových budov bude mít jeden následek, změnu městského panorama a nejsem si jista, zda to bude změna k lepšímu. Přikláním se k zachování historických panoramat.

¹⁷² <https://www.hkcity.cz/2011/10/29/nastupci-gocara-pripravuji-novy-uzemni-plan-pro-hradec/> vyhledáno dne 29.3.2022

¹⁷³ Barbora Soukupová, *Urbanismus napříč časoprostorem* (diplomní práce), Katedra geografie Přírodovědecké fakulty UP, 2013, s. 102

8. Závěr

Nakonec si můžeme troufnout hodnotit urbanismus tohoto města jako originální a nevidaný. Prvním důvodem pro takový závěr je jednak vystavění sítě ulic ve tvaru bývalého opevnění, přičemž tyto ulice byly právě vystavěné v souladu s bouráním hradeb. Proto bylo zapotřebí zahrnout do bakalářské diplomové práce i samostatnou kapitolu shrnující situaci kolem městského opevnění. Také zjišťujeme, že podoba Hradce Králové s jedním městským okruhem existuje již od prvního regulačního plánu města z roku 1890, vyhotoveným Josefem Zámečnickem. Toto rozhodnutí je pro celé město velmi důležité a rozhodující v dalších regulačních plánech, které se od tohoto nápadu odvíjejí. S častým vypisováním soutěží na regulace jednotlivých částí města, či města celého vidíme, jak šel stavební vývoj velmi rychle kupředu. To bylo podřízeno změnami potřeb obyvatelstva.

Velký podíl na vzestupu města měl jistě František Ulrich, který si potrpěl na reprezentativní zjev města. Spolu s ním jako by přicházel intenzivní rozkvět pravostranné kotliny řeky Labe. Nové regulace se také odvíjejí od prvního plánu Josefa Zámečnicka. Zde spatříme jakýsi trojzubec vedoucí od Pražského mostu, což vytváří ladné a rytmické uspořádání ulic. Nastává důležitá doba, kdy se větší pozornost věnuje právě této části města a vznikl tak galantní prostor hodný města nazývaného „Salonem republiky“. Největší zásahy do města pochází z kanceláře Josefa Gočára. Většina literatury informuje o výhře na právě pravostrannou část Labské kotliny, což je nejspíš chybně šířeno. Jistě si všichni uvědomují Gočárovu zasloužilost a důležitost v tomto vývoji, nebylo by ale na škodu reflektovat správné informace. Jelikož tedy město tlačil čas, pověřilo Josefa Gočára vyhotovením plánu na regulaci kotliny řeky Labe a nového náměstí, dnešní Ulrichovo náměstí. Při dnešním pohledu na toto místo může člověku připadat na první pohled velmi obyčejně. Při větším prozkoumání se nám ale naskytne pohled na další zajímavě řešený prostor, u kterého mi je nakonec i líto, že neplní onu společenskou funkci a občané tímto prostorem pouze proudí bez pozastavení. Celá dnešní Gočárova třída je svým způsobem slavnostním vstupem do centra města, která vrcholí u Pražského mostu.

Jak byl vývoj v Hradci Králové mezi válkami dynamický, po II. světové válce, jako by utichl. Nevidíme z této doby tolik reprezentativních budov, vzniká ale rozsáhlé sídliště Moravské Předměstí, na které má většina hradeckého obyvatelstva negativní pohled. Podobně negativní pohled má spousta laické veřejnosti i na veřejné budovy, které vznikaly, což je zapříčiněno nejspíš politickou situací – nástupem socialismu. S bližším

prozkoumání nakonec zjišťujeme, že ačkoliv budovy nepřekypují technickými kvalitami, esteticky jsou velmi zajímavé a historickou siluetu města moderně doplňují a podporují tak kvalitu architektury a různorodost.

V dnešní době je Hradec srovnáván s jinými městy taktéž urbanisticky zajímavě řešenými. Například s městem Litomyšl, či Zlín. V Litomyšli se rozvoj urbanismu na přelomu 20. a 21. století urychlil a Hradec Králové oproti němu jaksi zaspalo. Výhodou pro Hradec je vlastnictví městských okruhů, které jej stále povyšují nad ostatní města. Navíc nový regulační plán Patrika Kotase obsahuje velké invence a rozvoj směrem do Kuklen, což opět může navazovat na Gočárovu pravostrannou Labskou kotlinu. Jistě se tento plán setká i s kritikou, jako tomu je u většiny nových invencí. Kritiku lze očekávat už jen z toho důvodu, jelikož práce Patrika Kotase je pro nepoučenou laickou veřejnost často kontroverzní. Ani Terminál hromadné dopravy se nesetkal pouze s pozitivními ohlasy, dalo by se říct spíše naopak. Přesto jeho návrh zvítězil. Podobně tomu tak je v případě Studijní a vědecké knihovny – vítězný návrh se setkal s kritikou. To nás vrací zpět k samotné myšlence toho, že vše nové podléhá kritice a také porovnávání se staršími, „hodnotnějšími“ stavbami.

Vybrané regulační plány jsou ukázkou toho, jak se každá změna vepíše do celé podoby města a jak se díky tomu mění celková vizáž. V roce 1890 plány přinesly prvky jako okružní třídu, paprskovité ulice v prostoru Pražského Předměstí, v roce 1911 to byly ulice ve tvaru hradecké pevnosti – hvězdice. Mezi lety 1920-1930 se v urbanistických plánech začaly objevovat podrobnější plány na regulaci Labské kotliny a k Ulrichovu náměstí. Také se začalo stavět v okolí řeky Orlice – například Koželužská škola. Mezi lety 1950-1989 se rozvoj urbanismu soustředil v místech historického jádra města a také vzniká nové sídliště na Moravském Předměstí. V současnosti má probíhat výstavba dle plánu Patrika Kotase a Tomáše Vymetálka, která se má soustředit především na část Kukleny a tento plán má být doopravdy velkolepý.

Cílem bylo seskupit informace z různých zdrojů a vytvořit přehlednou strukturu vývoje s tím, že bylo do práce nutné zahrnout i historický kontext před rokem 1900, jelikož před samotným zahájením psaní bakalářské práce mi začalo docházet, jak je tato doba v daném tématu důležitá – především z již zmíněného důvodu pevnostního města a městské výstavbě v souladu s bouráním hradeb. Při pročítání informací k Labské kotlině jsem se rozhodla pro rozdělení kapitol právě podle kotlin dvou hradeckých řek, jelikož jsem zjistila, kolik informací z různých zdrojů existuje a bylo pro práci zapotřebí všechny

tyto informace seskupit dohromady, pro větší přehled a představu, kolik pozornosti jednotlivým kotlinám bylo v době výstavby věnováno.

Na tomto krajském městě můžeme sledovat zajímavý vývoj, během relativně krátké doby. Ačkoliv se v druhé polovině 20. let jeho stavební rozvoj téměř zastavil, v dnešní době je na dobré cestě k vhodné prezentaci města Jana Kotěry a Josefa Gočára. Je otázkou, jak silueta města, jak ji známe dnes, bude měněna a rozvíjena v budoucnu. Podle dosavadní situace, kdy se jednotliví architekti a urbanisté pokusili ctít své předchůdce, můžeme snad očekávat, že budoucí projektanti budou k městu přistupovat s minimálně takovou grácií, jako jejich předchůdci.

9. Prameny, literatura, jiné zdroje

Prameny

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, Záležitost stavební a veřejné komunikace, 1907-1909, inv. č.: 1752, karton č.: 337

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, Záležitosti stavební a veřejné komunikace, 1917-1909, inv. č.: 1756, karton č.: 341

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, Záležitost stavební a veřejné komunikace, 1921, inv. č.: 1757, karton č.: 342

Státní okresní archiv Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, Situační plány Hradce Králové, inv. č.: 5136/3

Literatura

Marie Benešová, *Josef Gočár*, Praha 1958

Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000

Radek Bláha – Petr Grulich – Roman Horký et al., *Dějiny českých, moravských a slezských měst: Hradec Králové*, Praha 2017

Ondřej Dušek – Karolína Jirkalová, *K čemu jsou architekti*, Praha 2018

Felix Haas, *Architektura 20. století*, Praha 1980

Michal Kohout – Rostislav Švácha (ed.), *Česká republika: moderní architektura*, Praha 2014

Jiří Krátký, *Urbanistická kompozice Hradce Králové*, Hradec Králové 1990

Otakar Nový, *Česká architektonická avantgarda*, Praha 1998

Otakar Nový – Jaroslav Vebr, *Soudobá architektura ČSSR*, Praha 1980

Pavel Panoch, *Hradec Králové: Průvodce po architektonických památkách od středověku do současnosti*, Praha 2015

Emanuel Poche, *Umělecké památky Čech 1*, Praha 1977

Jakub Potůček, *Hradec Králové: Architektura a urbanismus 1895-2009*, Hradec Králové 2009

Radomíra Sedláková – Pavel Frič, *20. století české architektury*, Praha 2006

Lucie Skřivánková – Rostislav Švácha – Eva Novotná – Karolína Jirkalová (ed.), *Paneláci 1: padesát sídlišť v českých zemích: kritický katalog k cyklu výstav Příběh paneláku*, Praha 2016

František Toman, *Sto let výstavby a územního plánování města Hradce Králové*, Hradec Králové 1985

Renata Vrabelová (ed.), *Architektura 60. a 70. let 20. století v České republice I*, Praha 2020

Pavel Zatloukal, *Meditace o architektuře: Olomouc, Brno, Hradec Králové, 1815-1915*, Řevnice 2016

Jiří Zikmund – Ladislav Zikmund-Lender – Josef Sudek (eds.) *Architektura Hradce Králové na fotografiích Josefa Sudka*, Praha 2014

Jiří Zikmund – Pavla Koritenská – Jan Košek et al., *Fotoalbum města Hradce Králové: 1945-1989*, Hradec Králové 2015

Jiří Zikmund – Zdena Lenderová – František Toman, *Fotoalbum města Hradce Králové: Fotoalbum města Hradce Králové: letecké pohledy 1921-2003*, Hradec Králové 2003

Ladislav Zikmund-Lender, *Struktura města v zeleni*, Hradec Králové 2017

Jiné zdroje

Barbora Soukupová, *Urbanismus napříč časoprostorem* (diplomní práce), Katedra geografie Přírodovědecké fakulty UP, 2013

Eliška Doležalová, *Česko-vlámské vztahy v architektuře, 1850–1900* (diplomní práce), Katedra dějin umění filozofické fakulty UP, 2012

Ladislav Zikmund-Lender, *Zitřek stavíme dnes. Architektura a urbanismus Hradce Králové v letech 1945–1989*, in: *Momumenta Vivent*. Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Josefově, Josefov 2015

<http://www.socharstvi.info/realizace/pomnik-tomase-garrigue-masaryka-v-hradci-kralove/> vyhledáno dne 3.3. 2022

<https://pamatkovykatalog.cz/obchodni-dum-don-14016504> vyhledáno dne 24.3.2022

<https://www.architektichmelik.cz/terminal-hromadne-dopravy-v-hradci-kralove>
vyhledáno dne 29.3.2022

https://web.archive.org/web/20070125092509/http://www.hradeckralove.org/cz/Magistrat/odbory/usek_nam_rozvoj/odbor_hlarch/aktuality/Terminal_hromadne_dopravy.html
vyhledáno dne 29.3.2022

<https://web.archive.org/web/20140202131146/http://www.casopisstavebnictvi.cz/clanek.php?detail=2150> vyhledáno dne 29.3.2022

<https://www.archiweb.cz/n/souteze/soutez-na-ideu-planu-hradce-vyhrali-architekti-vymetalek-a-kotas> vyhledáno dne 29.3.2022

<https://www.archiweb.cz/n/domaci/hradec-kralove-zadal-zpracovani-noveho-uzemniho-planu> <https://www.archiweb.cz/n/domaci/hradec-kralove-zadal-zpracovani-noveho-uzemniho-planu> vyhledáno dne 29.3.2022

<https://www.hkciry.cz/2011/10/29/nastupci-gocara-pripravuji-novy-uzemni-plan-pro-hradec/> vyhledáno dne 29.3.2022

<http://panelaci.cz/sidliste/kralovehradecky-kraj/hradec-kralove-moravske-predmesti>
vyhledáno dne 28.4.2022

<https://www.archiweb.cz/en/b/reditelstvi-csd-v-hradci-kralove-dnes-sidlo-policie-cr>
vyhledáno dne 2.5.2022

10. Obrazová příloha

Seznam obrazových příloh v textu

Obr. 1. de Pierker, Hradec Králové před výstavbou pevnosti, 1756, Foto: Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, str. 10

Obr. 2. Plán vojenské pevnosti před zrušením, 1893, Foto: Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, str. 12

Obr. 3. Bourání Slezské brány, 1873, Foto: Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, str. 15

Obr. 4. Josef Zámečník, I. regulační plán města, 1890, Foto: Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, str. 18

Obr. 5. Bedřich Bendelmayer a Rudolf Němec, Obytný dům Viktora Weinhengsta, 1898, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 6. Socha Elišky Rejčky na domě Viktora Weinhengsta, 1898, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 7. Vladimír Zákřejs, Josef Šejna, Václav Rejchl, Soutěžní návrh na nový regulační plán města oceněn I. místem, 1909, Foto: Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, str. 26

Obr. 8. Oldřich Liska, Otakar Klumpar, Soutěžní návrh na nový regulační plán města oceněn II. místem, 1909, Foto: Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, str. 27

Obr. 9. Oldřich Liska, Václav Rejchl, Generální zastavovací plán města, 1911, Foto: Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, str. 28

Obr. 10. Oldřich Liska, Evangelický kostel s farou, 1911-1912, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 11. Oldřich Liska, Evangelický kostel s farou, 1911-1912, detail, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 12. Oldřich Liska, Regulační plán 1919, Foto: Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, str. 67

Obr. 13. Masarykovo náměstí, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 14. Masarykovo náměstí, Otto, Gutfreund, Socha Tomáše Garrigua Masaryka, 1925, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 15. Josef Gočár, Soutěžní návrh na regulaci Labské kotliny, 1925, Foto: Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, str. 70

Obr. 16. Oldřich Liska, Soutěžní návrh na regulaci Labské kotliny, 1925, Foto: Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, str. 71

Obr. 17. Věžové domy na Ulrichově náměstí – pohled směrem k Labi, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 18. Věžové domy na Ulrichově náměstí – pohled směrem k nádraží, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 19. Otakar Novotný, Dům textilního magnátu na Ulrichově náměstí, 1929, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 20. Josef Gočár, Regulace Hradce Králové, 1926-1928, Foto: Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, str. 72

Obr. 21. Vladimír Zákrejs a Městská technická kancelář, Regulace Hradce Králové, 1925, Foto: Marie Benešová – František Toman – Jan Jakl, *Salón republiky: moderní architektura Hradce Králové*, Hradec Králové 2000, str. 68

Obr. 22. Josef Gočár, Soubor školních budov v Labské kotlině, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 23. Josef Gočár, Soubor školních budov v Labské kotlině, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 24. Josef Gočár, Soubor školních budov v Labské kotlině, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 25. Josef Gočár, Ředitelství Československých státních drah, 1927-1932, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 26. Bedřich Stefan, Vlys nad vstupem do budovy Ředitelství státních drah, 1933, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 27. František Bartoš a Josef Havlíček, Sídliště Labská kotlina, 1947-1955, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 28. František Bartoš a Josef Havlíček, Sídliště Labská kotlina, 1947-1955, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 29. Josef Gočár, Schodiště, 1908, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 30. Josef Gočár, Schodiště, 1908, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 31. Josef Gočár, Koželužská škola, 1923-1930, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 32. Josef Gočár, Most přes Orlici, 1926, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 33. Karel Marhold, Jiří Němec, František Křelina, Moravské Předměstí, 1970, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 34. Karel Marhold, Jiří Němec, František Křelina, Moravské Předměstí, 1970, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 35. Jan Zídka, Hotel Černigov, 1968-1975, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 36. Jan Zídka, Hotel Černigov, 1968-1975, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 37. Jan Doležal, Obchodní dům Don, 1968-1974, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 38. Jan Doležal, Obchodní dům Don, 1968-1974, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 39. Michal Juha a Jan Topinka, Fakultní nemocnice, Pavilon interní kliniky, 2002-2008, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 40. Michal Juha a Jan Topinka, Fakultní nemocnice, Výukové centrum lékařské fakulty UK, 2002-2008, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 41. Roman Brychta, Adam Haliř, Petr Lešek, Studijní a vědecká knihovna, Roman Brychta, 2002-2008, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 42. Roman Brychta, Adam Halíč, Petr Lešek, Studijní a vědecká knihovna, 2002-2008, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 43. Patrik Kotas a Jaromír Chmelík, Terminál hromadné dopravy, 2007-2008, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 44. Patrik Kotas a Jaromír Chmelík, Terminál hromadné dopravy, 2007-2008, Foto: Barbora Příbylová

Obr. 45. Patrik Kotas, Tomáš Vymetálek, Ideový návrh územního plánu Hradce Králové, Foto: <https://www.hkcity.cz/2011/10/29/nastupci-gocara-pripravuji-novy-uzemni-plan-pro-hradec/> vyhledáno dne, 21.4.2022

Obrazová příloha

Obr. 1. Hlavní nádraží Hradec Králové, pohled od Hotelu Černigov, foto: Barbora Přibyllová

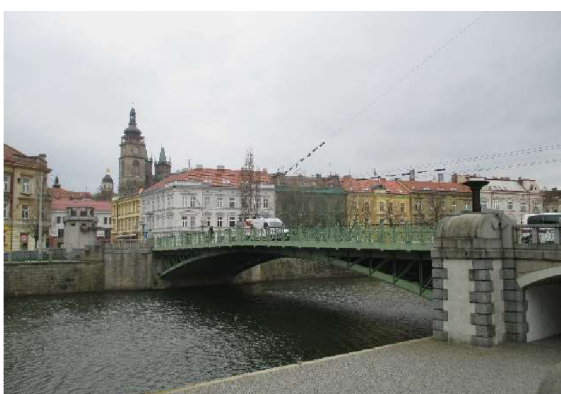
Obr. 2. Obchodní dům Don, foto: Barbora Přibyllová

Obr. 3. Detail obchodního domu Don, foto: Barbora Přibyllová

Obr. 4. Bono publico, foto: Barbora Přibyllová

Obr. 5. Pražský most, foto: Barbora Přibyllová

11. Anotace

Jméno a příjmení:	Barbora Příbylová
Katedra:	Katedra dějin umění
Vedoucí práce:	doc. Ondřej Jakubec, Ph.D.
Rok obhajoby:	2022
Název práce:	Vývoj urbanismu a architektury v Hradci Králové od přelomu 19. a 20. století po současnost
Název práce v angličtině:	Development of urbanism and architecture in Hradec Králové from the turn of the 19th and 20th centuries to the present
Anotace:	Bakalářská práce se bude zabývat vývojem urbanismu města Hradce Králové s přihlédnutím k vybraným architektonickým památkám ve specifických obdobích. Bude zkoumána funkční i výtvarná (estetická) stránka urbanismu a staveb celého města a práce se také zaměří na to, jak stavby reprezentující různá období zapadají do daného urbanistického konceptu tohoto města, označovaného ve své době jako Salon republiky. Posloupnost analýzy bude chronologická, od přelomu 19. a 20. století až po současnost. V této syntetické perspektivě se práce pokusí představit Hradec Králové jako jedinečný architektonický a urbanistický fenomén.
Anotace v angličtině:	The bachelor's thesis will deal with the development of urban planning in the city of Hradec Králové, taking into account selected architectural monuments in specific periods. The functional and artistic (aesthetic) side of urbanism and buildings of the whole city will be examined and the work will also focus on how buildings representing different periods fit into the given urban concept of this city, referred to in its time as the Salon of the Republic. The sequence of analysis will be chronological, from the turn of the 19th and 20th centuries to the present. In this synthetic perspective, the work will try to present Hradec Králové as a unique architectural and urban phenomenon.
Klíčová slova:	Architektura, Hradec Králové, Salon republiky, 19. století, 20. století, moderní architektura, urbanismus, regulační plány
Klíčová slova v angličtině:	Architecture, Hradec Králové, Salon of the Republic, 19th century, 20th century, modern architecture, urbanism, regulatory plans
Přílohy vázané v práci:	Obrazová příloha – 1 strana
Rozsah práce:	78 stran
Jazyk práce:	čeština